

Liturgiam authenticam

Het gebruik van de volkstaal in de uitgaven van de Romeinse liturgie

Vijfde Instructie 'betreffende de juiste uitvoering van de Constitutie over de Liturgie van het Tweede Vaticaans Concilie' (bij 'Sacrosanctum Concilium', art. 36)

1. De authentieke liturgie die zijn oorsprong vindt in de levende en alleroudste spirituele traditie van de Kerk, heeft het heilig Tweede Vaticaans Concilie ongetwijfeld met zorg willen bewaren en met pastorale wijsheid aan de aard van de verschillende volkeren willen aanpassen, zodat de gelovigen in het volledig, bewust en actief deelnemen aan de heilige handelingen – vooral in de viering van de sacramenten – een overvloedige bron van genade zouden vinden en ook de mogelijkheid om zich voortdurend te richten naar het mysterie van Christus.¹

2. Daarna begon onder leiding van de pausen het grote werk van de vernieuwing van de liturgische boeken van de Romeinse ritus dat ook de vertaling² in de volkstalen omvat, met de bedoeling dat op een zeer zorgvuldige wijze de vernieuwing van de heilige liturgie tot stand zou komen overeenkomstig een van de voornaamste bedoelingen van genoemd Concilie.

3. De liturgische vernieuwing heeft tot nu gunstige resultaten geboekt door de inspanning en het talent van velen, vooral van de bisschoppen, aan wier zorg en toewijding deze grote en moeilijke opdracht is toevertrouwd. Eveneens wordt de grootste voorzichtigheid en zorg gevraagd bij het gereed maken van de liturgische boeken die zich dienen te onderscheiden door een gezonde leer, door zorgvuldigheid in taalgebruik, die vrij dienen te zijn van elke ideologische invloed en die verder die kwaliteiten dienen te hebben waardoor de heilige mysteries

van het heil en het onvergankelijke geloof van de Kerk in menselijke taal doeltreffend tot gebed kunnen worden gemaakt en de passende eredienst aan de allerhoogste God kan worden gebracht.³

4. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft in de beraadslagingen en de decreten bijzondere aandacht besteed aan de liturgische riten, kerkelijke overleveringen en de juridische vormgeving van het christelijk leven, die eigen zijn aan die particuliere kerken, vooral van het Oosten, die vanwege hun eerbiedwaardige ouderdom een zeer vooraanstaande plaats innemen en die daarom op verschillende wijzen van een overlevering getuigen die langs de kerkvaders op de apostelen teruggaat.⁴ Het Concilie verlangde dat de tradities van elk van deze particuliere Kerken ongeschonden en gaaf bewaard zouden blijven; derhalve verlangde het dat de verschillende ritussen volgens een gezonde traditie herzien zouden worden, en stelde

1. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Constitutie over de heilige liturgie *Sacrosanctum Concilium*, 1, 14, 21, 33; vgl. Oecumenisch Concilie van Trente, zitting XXII (17 september 1562), leerstuk *De ss. Missae sacrific*, c. 8, in: *DS*, 1749.

2. Een tekst die in een andere taal wordt weergegeven, duidt men in het Latijn vrij vaak aan met de woorden 'versio', 'conversio', 'interpretatio', 'redditio', of ook wel 'mutatio' of 'transductio'. De handeling van het vertalen wordt met verwante woorden uitgedrukt.

Vervolg noten op blz. 4

En dit is ook het geval in de Constitutie *Sacrosanctum Concilium* en in de meeste documenten van de Heilige Stoel in onze tijd. Niet zelden echter draagt de betekenis die aan dergelijke termen in de moderne talen gegeven wordt, de duidelijke notie in zich van een verschil of een afwijking met betrekking tot de oorspronkelijke tekst en zijn betekenis. Om alle dubbelzinnigheid uit te sluiten gebruiken we in deze Instructie, waarin juist dit onderwerp behandeld wordt, voornamelijk het woord 'translatio' met de daaraan verwante werkwoorden. Zelfs als het gebruik van deze woorden niet bepaald stijlvol lijkt in het Latijn of riekt naar zogenaamd 'neologisme', toch hebben deze uitdrukkingen een zeker internationaal karakter en kunnen zij de bedoeling van de Apostolische Stoel in onze tijd vrij gemakkelijk duidelijk maken en in vele talen zonder gevaar voor misvatting overgenomen worden.

3. Vgl. Congregatie voor de goddelijke Eredienst, Brief aan de Voorzitters van de Bisschoppenconferenties

Vervolg noten op blz. 5

het als uitgangspunt vast dat alleen die veranderingen doorgevoerd zouden worden waardoor de eigen en organische ontwikkeling (binnen de traditie) bevorderd zou worden.⁵ Dezelfde waakzame zorg is zeker ook nodig om de liturgische riten, de kerkelijke tradities en de juridische vormgeving van de Latijnse Kerk, in het bijzonder van de Romeinse ritus te beschermen en op authentieke wijze verder te kunnen ontwikkelen. Dezelfde zorg moet ook besteed worden aan het werk van de vertaling van de liturgische teksten in de volkstalen, vooral die van het Romeins missaal, zodat het ook in de toekomst het meest voortreffelijk teken en instrument blijft van de gaafheid en de eenheid van de Romeinse ritus.⁶

5. Ja zelfs kan daadwerkelijk bevestigd worden dat de Romeinse ritus zelf reeds een kostbaar voorbeeld en instrument is van een echte inculturatie. Want de Romeinse ritus onderscheidt zich door de opvallende mogelijkheid om teksten, gezangen, gebaren en riten in zich op te nemen die ontleend zijn aan de gewoonten en de aard van de verschillende volkeren en particuliere Kerken zowel van het Oosten als van het Westen en zo wordt een passende en harmonieuze eenheid tot stand gebracht die de grenzen van welk gebied ook overstijgt.⁷ Deze eigenheid is vooral zichtbaar in haar gebeden, die de mogelijkheid bieden de grenzen van de oorspronkelijke omstandigheden te overstijgen zodat het gebeden kunnen zijn van de christenen van elke plaats en tijd. Bij de voorbereiding van alle vertalingen van de liturgische boeken dienen de identiteit en de eenduidige wijze van uitdrukking van de Romeinse ritus met de grootste zorgvuldigheid bewaard te blijven,⁸ niet als een of ander souvenir uit het verleden maar als een duidelijke uiting van de theologische werkelijkheid van kerkelijke gemeenschap en eenheid.⁹ Het werk van de inculturatie waarvan

het vertalen in de volkstaal een onderdeel is, moet daarom niet beschouwd worden als een weg om nieuwe soorten of families van ritussen in te voeren. Integendeel dient men te bedenken dat alle aanpassingen die gedaan worden om tegemoet te komen aan de culturele en pastorale noden, onderdeel zijn van de Romeinse ritus en daarom harmonisch daarin ingevoegd dienen te worden.¹⁰

6. Vanaf de afkondiging van de Constitutie over de heilige liturgie heeft het werk van de vertaling van liturgische teksten in volkstalen, dat door de Apostolische Stoel is bevorderd, ook met zich meegebracht de publicatie van richtlijnen en aanbevelingen die aan de bisschoppen zijn gezonden. Toch is het heel erg duidelijk dat de vertalingen van liturgische teksten op verschillende plaatsen verbetering behoeven door correcties ofwel door een nieuwe redactie.¹¹ De weglatingen of vergissingen waarmee nog altijd bepaalde vertalingen in de volkstalen behept zijn, hebben inderdaad de noodzakelijke voortgang van de inculturatie verhinderd, vooral in bepaalde taalgebieden; dit heeft tot gevolg gehad dat de Kerk niet de mogelijkheid kreeg om de fundamente te leggen voor een meer volkomen, een meer gezonde en een meer waarachtige vernieuwing.

7. Om die reden lijkt het nu noodzakelijk vanuit een rijpere ervaring opnieuw de vertaalprincipes uiteen te zetten waaraan men zich dient te houden zowel bij nieuw te maken toekomstige vertalingen als bij het verbeteren van reeds in gebruik zijnde teksten. Tevens lijkt het goed ook enkele reeds gepubliceerde richtlijnen nauwkeuriger te omschrijven met het oog op de vele vragen en omstandigheden die nieuw zijn in onze tijd. Om ten volle gebruik te maken van de ervaring die na het Concilie is opgedaan,

lijkt het de zaak te dienen als die richtlijnen soms als tendensen gesignaleerd worden die in voorgaande vertalingen tot uiting zijn gekomen maar die in toekomstige vertalingen vermeden dienen te worden. Inderdaad lijkt het nodig opnieuw na te denken over het juiste begrip van liturgische vertaling, zodat de vertalingen van de heilige liturgie in de volkstalen betrouwbaar zijn als de authentieke stem van de Kerk van God.¹² Daarom wil deze Instructie zich ervoor inzetten dat een nieuw tijdperk van vernieuwing aanbreekt, die overeenstemt met de aard en de overlevering van de particuliere Kerken maar ook het geloof en de eenheid van de universele Kerk van God veilig stelt.

8. Alles wat in deze Instructie wordt bepaald komt in de plaats van alle richtlijnen over dezelfde zaak die voordien zijn uitgegeven, uitgezonderd de door de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten op 25 januari 1994 bekend gemaakte Instructie *Varietates legitimae*, waarmee deze nieuwe richtlijnen geacht worden in overeenstemming te zijn.¹³ De richtlijnen die in deze instructie gegeven zijn, dienen beschouwd te worden als van toepassing op de vertaling van teksten die bestemd zijn voor liturgisch gebruik in de Romeinse ritus, en, met de nodige aanpassingen, in de andere ritussen van de Latijnse Kerk die rechtens zijn erkend.

9. Waar het de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten goed lijkt, zal nadat het advies van de betreffende bisschoppen ingewonnen is, de tekst van een zogenaamd 'vertaalplan' opgesteld worden die met het gezag van genoemde Congregatie vastgesteld dient te worden en waarin de uitgangspunten uit deze Instructie nader worden toegepast voor een bepaalde taal. Dat document kan even-

tueel uit verschillende elementen bestaan, zoals een woordenlijst in de volkstaal met hun Latijnse equivalenten, een uiteenzetting van de uitgangspunten die vooral betrekking hebben op die bepaalde taal, enzovoorts.

I De keuze van de volkstalen voor gebruik in de liturgie

10. Allereerst dient de keuze van de talen overwogen te worden die in liturgische vieringen gebruikt mogen worden. Want het is goed dat in ieder gebied een pastoraal plan wordt uitgewerkt dat rekening houdt met de voornaamste talen die daar bestaan waarbij men onderscheid maakt maken tussen talen die spontaan door het volk gesproken worden en talen die, omdat zij niet de natuurlijke communicatie betreffen op het niveau van de pastoraal, slechts een zaak van cultureel belang blijven. Bij het nadenken over een dergelijk plan en bij de samenstelling ervan moet men ervoor waken dat de keuze van volkstalen die in de liturgie gebruikt gaan worden, niet ertoe leidt dat de gelovigen in te kleine groeperingen worden opgedeeld, omdat dan het gevaar bestaat dat onder de burgers onenigheid wordt bevorderd ten koste van de eenheid van volkeren, en ook ten koste zowel van de particuliere Kerken als van de universele Kerk.

11. In dit plan zal ook duidelijk een onderscheid gemaakt moeten worden tussen van de ene kant talen die in de pastorale communicatie algemeen worden verstaan en van de andere kant de talen die in de liturgie gebruikt gaan worden. Bij het opstellen van dit plan dient men zich eveneens te laten leiden door de vraag of er voldoende ondersteuning is voor het gebruik van die taal in de liturgie, zoals het aantal priesters, diakens en lekenmedewerkers die in staat

De linguis vulgari-bus in S. Liturgiam inducendis (5 juni 1976), in: *Notitiae* 12 (1976), 300-302.

4. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over de oosterse katholieke Kerken *Orientalium Ecclesiarum*, 1.

5. Vgl. *Sacrosanctum Concilium*, 4; *Orientalium Ecclesiarum*, 2, 6.

6. Vgl. *Sacrosanctum Concilium*, 38; Paulus VI, apostolische Constitutione *Missale Romanum*, in: *AAS* 61 (1969), 217-222. Vgl. Romeins Missaal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 399.

7. Congregatie voor de Eredienst en de Regeling van de Sacramenten, Vierde Instructie voor de juiste toepassing van de Constitutione over de liturgie van het Tweede Vaticaans Concilie *De Romeinse liturgie en de inculturatie [Varietates legitimae]* (25 januari 1994), 17; Romeins Missaal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 397.

8. Vgl. *Sacrosanctum Concilium*, 38; Romeins Missaal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 397.

Vervolg noten op blz. 6

9. Paulus VI, Toespraak tot de Raad ter uitvoering van de constitutie over de heilige liturgie (14 oktober 1968).

10. Vgl. *Varietates legitima*, 36; vgl. ook Romeins Mis-saal (derde stan-daarduitgave), Algemene Inlei-ding, 398.

11. Vgl. Johannes Paulus II, apostoli-sche Brief bij het vijfde lustrum van de afkondiging op het concilie van de Constitutie over de heilige liturgie, 'Sacrosanctam Concilium' [*Vicesi-mus quintus annus*] (4 december 1988), 20.

12. Vgl. Paulus VI, Toespraak tot hen die werken aan de vertaling van litur-gische teksten in de volkstaal (10 november 1965), in: *AAS* 57 (1965), 968.

13. *Varietates legi-timae*.

14. *De linguis vul-garibus in S. Liturgiam inducen-dis*.

15. Vgl. *Sacro-sanctum Concilium*, 36 § 3; *De linguis vul-garibus in S. Liturgiam inducen-dis*.

16. Vgl. *Sacro-sanctum Concilium*, 36 § 3; Paulus VI, apostolisch Schrij-ven *motu proprio* uitgevaardigd waardoor bepaald

Vervolg noten op blz. 7

zijn die taal te gebruiken en ook het aantal mensen dat deskundig en ervaren genoeg is en ook de mogelijkheid heeft vertalingen van alle liturgische boeken van de Romein-se ritus tot stand te brengen in overeen-stemming met de hier gepubliceerde uit-gangspunten; en ook of er voldoende geldelijke en technische hulpmiddelen voor-handen zijn om vertalingen te maken en de boeken te drukken die echt geschikt zijn voor liturgisch gebruik.

12. Bovendien dient zich op het terrein van de liturgie een noodzakelijk onderscheid aan tussen talen en dialecten. Vanwege hun bijzondere karakter kunnen dialecten die niet bijdragen tot een algemene academi-sche en culturele vorming, niet tot een vol-ledig liturgisch gebruik toegelaten worden, omdat zij te kort schieten in de stabiliteit en de omvang die noodzakelijk zijn om binnen ruimere grenzen als liturgische taal te func-tioneren. Hoe dan ook dient het aantal par-ticuliere liturgische talen niet al te zeer ver-groot te worden.¹⁴ Dit is nodig om in de liturgische vieringen binnen de grenzen van een land een zekere eenheid van taal te bevorderen.

13. Een taal echter die niet is ingevoerd voor volledig liturgisch gebruik, is om die reden nog niet geheel van het terrein van de liturgie uitgesloten. Zij kan althans bij een bepaalde gelegenheid gebruikt worden in de voorbede, in liedteksten, in de inleidende woorden of in een gedeelte van de homilie, vooral wanneer het gaat om de eigen taal van de deelnemende christengelovigen. Altijd blijft het evenwel mogelijk hetzij de Latijnse taal hetzij een andere taal die in hetzelfde land wijd verspreid is, te gebrui-ken ook als het de taal niet is van alle of van een groot deel van de gelovigen die hier en nu deelnemen aan de liturgische viering, als maar verdeeldheid tussen de gelovigen

vermeden wordt.

14. Omdat de invoering door de Kerk van talen voor liturgisch gebruik van invloed kan zijn op de ontwikkeling van die taal, ja zelfs deze kan bepalen, dient men ervoor te zorgen dat die talen bevorderd worden die, ook al hebben zij misschien geen lange geschreven traditie, mogelijkerwijs toch gebruikt kunnen worden door een groter aantal personen. Een verbroekeling in dia-lecten dient vermeden te worden, vooral wanneer een dialect van een gesproken naar een geschreven vorm overgaat. Integendeel, altijd verdient het de voorkeur dat de spreektaal die gemeenschappelijk is aan gemeenschappen van mensen wordt gesteund of bevorderd.

15. Het komt de Bisschoppenconferentie toe te bepalen welke van de in haar gebied gebruikelijke talen geheel of gedeeltelijk ingevoerd dienen te worden in de liturgie. Deze besluiten dienen door de Apostolische Stoel goedgekeurd te worden voordat het vertaalwerk hoe dan ook wordt begonnen.¹⁵ Voordat over dit onderwerp een besluit genomen wordt, zal de Bisschoppenconfe-rentie niet nalaten schriftelijk de mening van deskundigen en andere met dit werk vertrouwde personen schriftelijk in te win-nen; deze meningen zullen samen met de overige akten naar de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten toegezonden worden, samen ook met een verslag waarvan hierna in art. 16 sprake is.

16. Betreffende de beoordeling door de Bis-schoppenconferentie die over de invoering van een volkstaal in liturgisch gebruik dient te beslissen, dient het hierna volgende onderhouden te worden (vgl. nr. 79):¹⁶

a. Om wettige decreten te kunnen uitvaar-digen is tweederde van de geheime stem-

men vereist van hen die in de Bisschoppenconferentie het recht van beslissende stem hebben;

b. Alle akten die door de Apostolische Stoel moeten worden goedgekeurd, dienen in tweevoud en ondertekend door de voorzitter en de secretaris van de Conferentie en tevens voorzien van het zegel, toegezonden te worden aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten. Deze handelingen dienen te omvatten:

i de namen van de bisschoppen of rechte daarmee gelijkgestelde personen, die bij de vergadering aanwezig waren,

ii een overzicht van het behandelde; dit moet het resultaat van de stemmingen bevatten bij ieder afzonderlijk decreet met daarbij het aantal voor- en tegenstemmers en het aantal onthoudingen,

iii een duidelijke weergave van de afzonderlijke delen van de Liturgie waarvan besloten wordt dat zij in de volkstaal gezegd kunnen worden.

c. In een apart verslag dient duidelijk aangegeven te worden de taal waarover het gaat en de beweegredenen die ertoe hebben geleid te besluiten deze taal voor liturgisch gebruik in te voeren.

17. Wat betreft het gebruik van 'kunstmatige' talen dat af en toe in de loop van de tijd is voorgesteld, is de goedkeuring van de teksten en ook de toestemming voor het gebruik in liturgische vieringen strikt voorbehouden aan de Apostolische Stoel; deze toestemming wordt alleen in bijzondere omstandigheden en voor het pastoraal welzijn van de gelovigen gegeven na overleg met de bisschoppen voor wie het voornamelijk van belang is.¹⁷

18. In vieringen die plaats hebben voor een volk van een andere taal, zoals vreemdelingen, migranten, bedevaartgangers, enzo-

voorts. is het toegestaan met toestemming van de diocesane bisschop de heilige liturgie in de volkstaal te vieren die bekend is bij deze mensen, door gebruik te maken van het liturgische boek dat door het bevoegde gezag reeds is goedgekeurd en door de Apostolische Stoel is beoordeeld.¹⁸ Wanneer deze vieringen vrij regelmatig op bepaalde tijden plaats vinden, dan moet de diocesane bisschop een kort verslag sturen naar de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten, waarin de voorwaarden, het aantal deelnemers en de gebruikte uitgaven worden omschreven.

II De vertaling van liturgische teksten in de volkstaal

1. Algemene uitgangspunten die van toepassing zijn op elke vertaling

19. De woorden van de heilige Schrift en ook de andere woorden die in liturgische vieringen gesproken worden, vooral bij de viering van de sacramenten, beogen niet allereerst een spiegel te zijn van de innerlijke gesteldheid van de gelovigen maar zij drukken waarheden uit die de grenzen van tijd en plaats overstijgen. Want door deze woorden spreekt God voortdurend tot de Bruid van zijn geliefde Zoon; door deze woorden leidt de heilige Geest de gelovigen tot de volle waarheid en laat het woord van Christus in volle rijkdom in hen wonen; en de Kerk bestendigt en geeft door al wat zijzelf is en al wat zij gelooft, terwijl zij de gebeden van alle gelovigen tot God richt door Christus en in de kracht van de heilige Geest.¹⁹

20. Terwijl de liturgische teksten van de Latijnse Romeinse ritus putten uit eeuwenlange kerkelijke ervaring in het doorgeven van het geloof van de Kerk dat ontvangen is

wordt dat enkele voorschriften van de Constitutie over de heilige liturgie die door het Tweede Vaticaans Concilie is goedgekeurd van kracht worden [*Sacram Liturgiam*] (25 januari 1964); Ritencongregatie, Instructie *Inter Oecumenici* (26 september 1964), 27-29, in: AAS 56 (1964), 883; vgl. *De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*.

17. Vgl. bijv. Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten, *Normae de celebranda Missa in 'esperanto'* (20 maart 1990), in: *Notitiae* 26 (1990), 693-694.

18. Vgl. *Inter Oecumenici*, 41.

19. Vgl. *Sacrosanctum Concilium*, 33; Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de goddelijke openbaring *Dei verbum*, 8; vgl. Romeins Mis-saal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 2.

van de vaders, zijn ze zelf de vrucht van de liturgische vernieuwing die onlangs heeft plaatsgevonden. Om een dergelijk groot erfgoed en zo'n grote rijkdom te behouden en door de eeuwen heen door te geven, moeten we allereerst de aandacht vestigen op het uitgangspunt dat de vertaling van liturgische teksten van de Romeinse liturgie niet zozeer bestaat in het scheppen van een kunstwerk als wel veel meer in het getrouw en nauwkeurig weergeven van de oorspronkelijke teksten in een volkstaal. Ofschoon de vanzelfsprekende mogelijkheid wordt geboden de woorden zodanig te ordenen en de syntaxis en de stijl zodanig te bepalen dat men komt tot een tekst in de volkstaal die loopt en die geschikt is voor het ritme van het gebed in de volkstaal, toch moet de originele of oorspronkelijke tekst zo veel mogelijk integraal en zeer zorgvuldig vertaald worden, en wel zonder weglatingen of toevoegingen wat betreft de inhoud en zonder parafraseringen of ingevoegde verklaringen; aanpassingen ter wille van de eigenheid of de aard van de verschillende volkstalen dienen sober te zijn en met voorzichtigheid te worden aangebracht.²⁰

21. Vooral in vertalingen die bestemd zijn voor volkeren die pas onlangs tot het geloof in Christus gekomen zijn, is het soms voor de getrouwheid en de overeenstemming met de betekenis van de oorspronkelijke tekst nodig om woorden die reeds algemeen in gebruik zijn in een nieuwe betekenis te gebruiken, soms woorden of nieuwe zegswijzen te scheppen, woorden uit de oorspronkelijke tekst in een afwijkende schrijfwijze weer te geven of aan te passen aan de wijze van uitspraak in de volkstaal,²¹ of taalwendingen te gebruiken die de zin zelf van de Latijnse zegswijze volledig uitdrukken, ook al verschillen zij in de woorden of syntaxis van die Latijnse taal. Vooral wanneer het gaat om een zaak van zeer groot

belang, dienen dergelijke beslissingen ingebracht te worden in het overleg van alle bisschoppen die het aangaat, voordat zij op de definitieve tekst worden toegepast. Bovendien dienen zij van alle kanten toegelicht te worden in het verslag waarvan hierna sprake is bij nr. 79. Heel in het bijzonder is voorzichtigheid geboden bij het invoeren van woorden die afkomstig zijn van heidense godsdiensten.²²

22. Aanpassingen van teksten volgens de artikelen 37-40 van de Constitutie over de heilige liturgie *Sacrosanctum Concilium* dienen beschouwd te worden als antwoord op werkelijke culturele en pastorale noden en mogen niet voortkomen uit de louterere wens om te vernieuwen en af te wisselen. Ze moeten ook niet worden opgevat als een manier om de standaarduitgave te verbeteren of de kern van haar theologische overwegingen te veranderen, maar de richtlijnen en de procedures die in de voornoemde Instructie *Varietates legitimae* gegeven zijn, dienen gevolgd te worden.²³ Daarom dienen de vertalingen in de volkstaal van de liturgische boeken die vanwege de vereiste erkenning (recognitio) aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten voorgelegd worden, behalve de vertaling zelf met de aanpassingen die in de standaarduitgave uitdrukkelijk zijn voorgeschreven, alleen aanpassingen of veranderingen te bevatten die de schriftelijke instemming hebben van hetzelfde dicasterie.

23. Bij de vertaling van teksten van kerkelijke oorsprong is het zeker nuttig de bron van die teksten zo die te vinden is, in te zien, en ze met de hulpmiddelen van de geschiedenis en de andere wetenschappen te bestuderen, maar toch dient altijd de tekst zelf van de Latijnse standaarduitgave vertaald te worden. Telkens als in een bijbelse

20. Vgl. De Raad 'ter uitvoering van de Constitutie over de heilige liturgie', Brief aan de voorzitters van de Bisschoppenconferenties (21 juni 1967), in: *Notitiae* 3 (1967), 296; kardinaal staatssecretaris, Brief aan de pro-prefect van de Congregatie voor de Goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten (1 februari 1997).

21. Vgl. *Varietates legitimae*, 53.

22. *A.w.*, 39.

23. *A.w.*; vgl. Romeins Missaal (derde standaarduitgave), Algemeen Inleiding, 397.

of liturgische tekst woorden bewaard zijn die ontleend zijn aan andere oude talen (bijvoorbeeld de woorden 'Alleluia' en 'Amen', Aramese woorden die in het Nieuwe Testament gehandhaafd zijn, Griekse woorden die ontleend zijn aan het 'Trisagion' en die in de Improperia van Goede Vrijdag worden gezegd en het 'Kyrie eleison' van de orde van dienst voor de eucharistieviering en bovendien vele eigennamen) is het te overwegen of dezelfde woorden in de nieuwe vertaling niet behouden dienen te blijven, minstens als keuzemogelijkheid naast andere. Meer nog, liefdevol ontzag voor de oorspronkelijke tekst zal er soms om vragen dat op deze wijze gehandeld wordt.

24. Bovendien is het in het geheel niet toegestaan vertalingen te maken van reeds in andere talen gereedgemaakte vertalingen. Vertalingen moeten onmiddellijk uit de oorspronkelijke teksten gemaakt worden, en wel uit het Latijn wat betreft liturgische teksten van de hand van kerkelijke samenstellers, als het nodig is uit het Hebreeuws, Aramees of Grieks voor wat betreft teksten uit de heilige Schrift. Eveneens dient bij het maken van vertalingen van de bijbelboeken voor liturgisch gebruik volgens gewoonte de door de Apostolische Stoel afgekondigde uitgave van de Neo-vulgaat als een hulp geraadpleegd te worden om de exegetische traditie betreffende de Latijnse liturgie te bewaren zoals elders in deze Instructie is uiteengezet.²⁴

25. Om de inhoud van de oorspronkelijke tekst ook voor de gelovigen die geen bijzondere intellectuele scholing gehad hebben, toegankelijk te maken en ook door hen te laten verstaan, dient de vertaling zodanig te zijn dat de inhoud in voor hen begrijpelijke woorden wordt uitgedrukt, terwijl tegelijkertijd de waardigheid, de schoonheid en de nauwkeurige leerstelling van

dergelijke teksten bewaard blijven.²⁵ Door middel van de woorden van lofprijzing en aanbidding die de eerbied en de houding van dankbaarheid bevorderen jegens de majesteit van God, zijn macht, zijn barmhartigheid en zijn transcendente natuur sluiten de vertalingen aan bij de honger en de dorst naar de levende God die de mensen van onze tijd hebben, terwijl zij tegelijkertijd bijdragen aan de waardigheid en de schoonheid van de liturgische viering zelf.²⁶

26. De aard van liturgische teksten als het voornaamste instrument om de beginselen van het geloof en de christelijke zeden in het leven van de christengelovigen in te prenten,²⁷ dient in de vertalingen zorgvuldig behouden te blijven. Eveneens moet de vertaling van de teksten overeenstemmen met de gezonde leer.

27. Ook al dienen woorden of uitdrukkingen vermeden te worden die vanwege hun al te ongewone of moeilijk verstaanbare karakter een gemakkelijk verstaan verhinderen, toch moeten de liturgische teksten eerder gezien worden als de stem van de biddende Kerk dan van aparte groepen of afzonderlijke mensen, en zij moeten daarom vrij zijn van al te modieus taalgebruik. Wanneer echter in liturgische teksten soms woorden of uitdrukkingen gebruikt kunnen worden die verschillen van het gewone of dagelijkse spraakgebruik, dan gebeurt het daardoor niet zelden dat men de teksten gemakkelijker kan onthouden en dat zij beter in staat blijken bovennatuurlijke zaken te kunnen uitdrukken. Ja zelfs lijkt het onderhouden van de in deze instructie uiteengezette uitgangspunten er geleidelijk toe te leiden dat er in elke volkstaal een gewijde stijl tot stand komt die ook als een eigen liturgische taal erkend wordt. Eveneens kan het gebeuren dat men een bepaalde wijze van spreken die men in het dagelijks spraakgebruik als

24. Vgl. *Inter Oecumenici*, 40 a.

25. Vgl. Toespraak tot hen die werken aan de vertaling van liturgische teksten in de volkstaal; *Varietates legitimae*, 53.

26. Vgl. Johannes Paulus II, Toespraak tot enige Noord-Amerikaanse bisschoppen bij hun ad-limina-bezoek (4 dec. 1993), 2, in: *AAS* 86 (1994), 755-756.

27. Vgl. *Sacrosanctum Concilium*, 33.

28. Vgl. *a.w.*, 116; Congregatie van de riten, Instructie over de muziek in de heilige liturgie (*Musicam sacram*) (5 maart 1967), 50; Congregatie voor de Goddelijke Eredienst, Brief waarmee het boekje *Iubilare Deo* aan de bisschoppen is toegezonden (14 april 1974), in: *Notitiae* 10 (1974), 123-124; Johannes Paulus II, Brief *Dominicae Cena* (24 februari 1980), 10; Toespraak tot enkele bisschoppen van de Verenigde Staten van Noord-Amerika bij gelegenheid van hun bezoek *Ad limina Apostolorum* (9 oktober 1998), 3, *AAS* 91 (1999), 353-354; vgl. Romeins Mismaal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 41.

29. Vgl. *Sacro-sanctum Concilium*, 35, 52; *Inter Oecumenici*, 54; vgl. Johannes Paulus II, apostolische Adhortatie *Catechesi tradendae* (16 oktober 1979), 48; Romeins Mismaal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 65.

30. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over de katholieke deelneming aan de oecumenische beweging *Unitatis redintegratio*; Verklaring over de houding van de Kerk ten opzichte van de niet-christelijke godsdiensten *Nostra aetate*.

enigermate verouderd beschouwt, in de liturgische context blijft gebruiken. Bij het vertalen van bijbelplaatsen waar woorden of uitdrukkingen in voorkomen die op het oog niet erg fraai zijn, dient het streven vermeden te worden deze eigenaardigheid overijld te schrappen. Deze uitgangspunten behoeden de liturgie voor de noodzaak van veelvuldige herzieningen wanneer het gaat over verschillende uitdrukkingen die uit het spraakgebruik verdwenen zijn.

28. De heilige liturgie boeit niet alleen het verstand van de mens, maar ook heel de persoon die 'subject' is van de volledige en bewuste deelname aan de liturgische viering. Daarom dienen de vertalers de tekenen of beelden in de teksten en de rituele handelingen voor zich te laten spreken en dienen zij niet al te zeer te streven expliciet te maken wat in de oorspronkelijke tekst impliciet besloten ligt. Om dezelfde reden dient men er in alle wijsheid voor te waken dat geen teksten met uitleg toegevoegd worden die in de standaarduitgave ontbreken. Men dient er bovendien op te letten dat in volksuitgaven minstens enige teksten in het Latijns behouden blijven, vooral uit de onvergelijkelijke schat van de gregoriaanse zang die de Kerk erkent als eigen aan de Romeinse liturgie en die in de liturgische vieringen bij gelijke omstandigheden de voornaamste plaats moet verkrijgen.²⁸ Want die zang is het best in staat de geest van de mens tot het hemelse te verheffen.

29. Het is de taak van de homilie en de catechese om de betekenis van de liturgische teksten uit te leggen²⁹ waarbij de bedoeling van de Kerk zorgvuldig uiteen moet worden gezet met het oog op de leden van de particuliere Kerken of kerkelijke gemeenschappen die niet in volledige gemeenschap zijn met de katholieke Kerk, op leden van de joodse gemeenschappen en op de aanhan-

gers van de andere godsdiensten en ook op de werkelijke waardigheid en gelijkheid van alle mensen.³⁰ Eveneens is het een taak van de catechisten of van degene die een homilie houdt, de juiste uitleg van de teksten te geven zonder vooroordeel of onrechtvaardig onderscheid jegens personen, geslacht, sociale status, afkomst of andere zaken die allerminst in de teksten van de heilige liturgie aanwezig zijn. Hoewel een dergelijke overweging soms kan helpen om uit verscheidene vertalingen van een bepaalde zegswijze een keuze te maken, toch is dat geen reden de bijbeltekst of de officieel vastgestelde liturgische tekst te veranderen.

30. In vele talen zijn er naamwoorden en voornaamwoorden die voor beide geslachten gezamenlijk, voor mannelijk en vrouwelijk, een en dezelfde vorm hebben. De nadrukkelijke ijver om een dergelijk gebruik te veranderen dient niet noodzakelijkerwijs gezien te worden als een gevolg of uiting van een echte vooruitgang van de gangbare taal zelf. Ook al is het noodzakelijk dat er door catechese voor gezorgd wordt dat dergelijke woorden in 'inclusieve' zin verstaan blijven worden, toch is het in de vertalingen zelf dikwijls niet mogelijk dat er verschillende woorden gebruikt worden zonder schade aan de precieze betekenis die in de tekst bedoeld is, aan de wederzijdse betrekking tussen de verschillende woorden en zegswijzen van de tekst of aan zijn symmetrie. Bijvoorbeeld, wanneer de oorspronkelijke tekst een enkelvoudig woord gebruikt dat een band uitdrukt tussen een enkele mens en het totaal, de eenheid van het gezin of menselijke gemeenschap (zoals het Hebreeuwse 'adam', het Griekse 'anthropos', het Latijnse 'homo') dan dient in de vertaling deze manier van zeggen van de oorspronkelijke tekst behouden te blijven. Zoals in andere tijden van de geschiedenis gebeurd is, moet de Kerk zelf vrij de wijze

van taalgebruik bepalen, die het best dienstbaar is aan haar leerstellige zending en het past niet haar te onderwerpen aan van buiten opgelegde taalkundige normen die voor deze zending nadelig zijn.

31. In het bijzonder: systematisch genomen besluiten waarin men zijn toevlucht neemt tot kortzichtige oplossingen dienen vermeden te worden, zoals een ondoordachte vervanging van woorden, een verandering van het enkelvoud naar het meervoud, de splitting van een enkelvoudig woord dat een gemeenschappelijke betekenis uitdrukt, in een mannelijk en vrouwelijk deel, of de invoering van onpersoonlijke of abstracte woorden. Dit alles kan er toe leiden dat niet de volle betekenis van een woord of zeggwijze van de oorspronkelijke tekst wordt uitgedrukt. Zulke oplossingen brengen het gevaar met zich mee dat er theologische en antropologische moeilijkheden in de vertalingen ingebracht worden. Hier volgen enkele bijzondere normen:

a. Wanneer het gaat over de almachtige God of over de afzonderlijke personen van de heilige Drie-eenheid dienen de waarheid van de traditie en de vaste gewoonten van iedere taal betreffende het gebruik van het geslacht gehandhaafd te blijven.

b. Bijzondere zorg moet daaraan besteed worden dat de woordverbinding “Filius hominis” (Mensenzoon) getrouw en zorgvuldig vertaald wordt. Het grote christologische en typologische belang van deze zeggwijze vraagt ook dat voor het geheel van de vertaling een taalregel (een vaste zeggwijze) wordt aangewend die ervoor zorgt dat deze woordverbintenis begrepen kan worden in de context van heel de vertaling.

c. Het woord “patres” (vaders) dat op vele plaatsen in de bijbel en in liturgische teksten van kerkelijke hand wordt gevonden dient in de volkstalen vertaald te worden met een overeenkomend mannelijk woord,

voor zover men in de context meent dat dat woord verwijst hetzij naar de aartsvaders of de koningen van het uitverkoren volk in het Oude Testament, hetzij naar de kerkvaders.

d. Wanneer naar de Kerk verwezen wordt, dient men zoveel mogelijk in een volkstaal het gebruik van het vrouwelijk voornaamwoord te handhaven liever dan van het onzijdig.

e. De woorden die een familiale verwantschap of andere relaties uitdrukken, zoals “frater”, “soror”, etc., die volgens de samenhang duidelijk of mannelijk of vrouwelijk zijn, dienen in de vertaling aangehouden te worden.

f. Het grammaticale geslacht van engelen, duivels, heidense goden en godinnen dient zoveel mogelijk in de volkstaal behouden te blijven overeenkomstig de oorspronkelijke tekst.

g. In al deze gevallen is het noodzakelijk te letten op de uitgangspunten die boven bij de nrs. 27 en 29 zijn uiteengezet.

32. Het is niet toegestaan dat in de vertaling van een oorspronkelijke tekst de volle betekenis vervangen wordt door een engere betekenis. Daarom dienen zeggwijzen vermeden te worden die eigen zijn aan handestaal of aan politieke en ideologische programma's of plannen, aan voorbijgaand modieus taalgebruik of taalgebruik dat beheerst wordt door het taaleigen van een streek of gekenmerkt wordt door dubbelzinnigheid van betekenis. Wanneer schoolhandboeken betreffende stijl of soortgelijke werken soms aan deze neigingen toegeven, kunnen zij nooit dienen als voorbeeld voor liturgische vertaling. Werken echter die volgens algemene opvatting als klassiek gezien worden in iedere volkstaal, kunnen nuttig zijn als een geëigend en geschikt voorbeeld voor wat betreft woorden en het gebruik ervan.

33. Het gebruik van hoofdletters in de liturgische teksten van de Latijnse standaarduitgave en ook in de liturgische vertaling van de bijbel – hetzij ter wille van een titel hetzij om een andere regel van belang vanwege de theologische betekenis – dient in de volkstaal behouden te blijven, voorzover tenminste de structuur van een taal dit toelaat.

2. Andere normen betreffende de vertalingen van de heilige Schrift en de voorbereiding van de lectionaria

34. Het is bij voorkeur wenselijk een vertaling van de heilige Schrift te vervaardigen met inachtneming van de beginselen van een gezonde exegese en een uitgelezen literaire kwaliteit, waarbij echter nauwgezet aandacht dient geschonken te worden aan de bijzondere vereisten voor het liturgisch gebruik wat betreft stijl, woordkeuze en de keuze van een of andere interpretatie.

35. Waar een dergelijke vertaling in een vastgestelde taal niet bestaat, is het nodig een vertaling te nemen die reeds eerder tot stand gekomen is en deze vertaling eventueel te veranderen zodat zij geschikt is voor gebruik in een liturgische context overeenkomstig de uitgangspunten die in deze instructie zijn uiteengezet.

36. Om de gelovigen tenminste de meest kenmerkende teksten van de heilige Schrift in hun geheugen te laten vasthouden, waardoor zij ook in het persoonlijk gebed gevormd dienen te worden, is het van het grootste belang dat de voor de liturgie bestemde vertaling van de bijbel is voorzien van een zekere eenheid en bestendigheid, zodat in elk gebied slechts één goedgekeurde vertaling beschikbaar is die in alle delen van de verschillende liturgische boeken wordt opgenomen. Deze bestendigheid is het meest wenselijk in de bijbelvertalingen

die veelvuldig gebruikt worden, zoals in het psalterium, dat voor het christenvolk het fundamentele boek van gebed is.³¹ De Bisschoppenconferenties worden met aandrang aangemoedigd om voor hun gebieden te voorzien in de toestemming voor en de uitgave van een volledige vertaling van de heilige Schrift die bestemd is voor de persoonlijke studie en lezing door de gelovigen, en die overeenstemt met de in de heilige liturgie gebruikte tekst.

37. Wanneer de bijbelvertaling waaruit het lectionarium is samengesteld, lezingen bevat die verschillen van die welke in de Latijnse liturgische tekst is vastgesteld, moet erop gelet worden dat alles moet aansluiten bij de norm van de Neo-vulgaat voorzover die als de canonieke tekst van de heilige Schrift is vastgesteld.³² Daarom moet in de deuterocanonieke teksten en elders, waar namelijk de overleveringen van het handschrift verschillend zijn, de liturgische vertaling volgens dezelfde traditie gemaakt worden die in de Neo-vulgaat is gevolgd. Wanneer een reeds bestaande vertaling een keuze geeft die tegengesteld is aan die in de Neo-vulgaat wordt gegeven, wat betreft de onderliggende tekstoverlevering, de volgorde van de verzen of iets dergelijks dient, bij het gereed maken van een lectionarium zo de oplossing gezocht te worden dat de overeenstemming met de goedgekeurde Latijnse tekst wordt doorgevoerd. Bij het gereed maken van nieuwe vertalingen kan het nuttig zijn, zij het zonder verplichting, dat de nummering van de verzen zo nauw mogelijk deze Latijnse tekst volgt.

38. Dikwijls wordt toegestaan dat in overeenstemming met de kritische uitgaven en de algemene aanvaarding door deskundigen, een andere lezing van de verzen wordt ingevoerd. Dit is echter, wanneer het liturgische teksten betreft, niet toegestaan als het

31. Vgl. Paulus VI, apostolische Constitutie *Laudis canticum* (1 november 1970), 8, in: *AAS* 63 (1971), 532-533; Goddelijk officie, Getijdengebed volgens de Romeinse ritus (tweede standaarduitgave 1985), Algemene inleiding op het getijdengebed, 100; *Vicesimus quintus annus*, 8.

32. Vgl. Oecumenisch Concilie van Trente, zitting IV (8 april 1546): *De libris sacris et de traditionibus recipiendis*, en *De vulgata editione Bibliorum et de modo interpretandis. Scripturam*, in: *DS*, 1501-1508; Johannes Paulus II, apostolische Constitutie *Scripturarum thesaurus* (25 april 1979).

elementen van een lezing betreft die van belang zijn vanwege hun overeenstemming met de liturgische context, of als zij tot een tegenstelling leiden met de uitgangspunten die in deze Instructie in een andere zin zijn uitgesproken. Rond plaatsen waarover geen overeenstemming bestaat met de kritische wetenschap van de tekst, dient op een bijzondere wijze rekening gehouden te worden met die keuzes die in de goedgekeurde Latijnse tekst tot uiting komen.³³

39. De begrenzing van de bijbelperikopen dient geheel en al in overeenstemming te zijn met de Ordening van de lezingen voor de eucharistieviering of, wanneer dit het geval is, de andere goedgekeurde en beoordeelde liturgische teksten.

40. Met inachtneming van de vereisten van de gezonde exegese, dient er alle zorg aan besteed te worden dat de woorden van de bijbelse gedachten bewaard blijven die gemeenschappelijk in gebruik zijn in de catechese en in de gebeden die de volksdevotie verwoorden. Van de andere kant dient er met alle macht naar gestreefd te worden dat niet de woordenschat of de stijl gekozen worden die het katholieke volk gemakkelijk kan verwarren met de gewoonte van spreken van niet-katholieke kerkgemeenschappen of van andere godsdiensten, zodat daardoor geen verwarring ontstaat of ergerenis wordt veroorzaakt.

41. Men dient zich ervoor in te spannen dat de vertalingen aangepast worden aan de door de liturgie en de overlevering van de kerkvaders doorgegeven betekenis van de bijbelplaatsen, vooral wanneer het gaat over teksten van groot belang, zoals de psalmen en de lezingen die gekozen zijn voor de voornaamste vieringen van het liturgisch jaar; in deze gevallen moet er zeer nauwgezet voor gezorgd worden dat de

vertaling de overgeleverde christologische, typologische en spirituele betekenis tot uitdrukking brengt en de eenheid en het verband tussen de beide Testamenten duidelijk toont.³⁴ Daarom:

a. is het goed dat men zich houdt aan de Neo-vulgaat, wanneer het noodzakelijk is tussen de verschillende zienswijzen die mogelijk kunnen zijn, uit te maken welke de meest geschikte is om de manier uit te drukken waarop de tekst volgens overgeleverde gewoonte gelezen is en in de Latijnse liturgische overlevering is ontvangen;

b. om dit doel te bereiken dient ook gekozen te worden naar de oudste vertalingen van de heilige Schrift zoals de Griekse vertaling van het Oude Testament, gewoonlijk de Septuagint (LXX) genoemd, die in gebruik was bij de christengelovigen vanaf de vroegste tijden van de Kerk;³⁵

c. overeenkomstig de vanaf onheuglijke tijden ontvangen overlevering die zelfs reeds in bovengenoemde Septuagint vertaling duidelijk was, dient de naam van de almachtige God, in het Hebreeuws uitgedrukt in het heilige tetragrammaton, in het Latijn met het woord 'Heer', in elke volkstaal met een woord van dezelfde betekenis vertaald te worden.

Tenslotte worden de vertalers dringend aangespoord om aandachtig de geschiedenis van de interpretatie te bezien die gehaald kan worden uit de bijbelplaatsen die in de geschriften van de kerkvaders zijn opgenomen of ook uit de bijbelse voorstellingen, die in de christelijke kunst en hymnodie zeer talrijk zijn aangereikt.

42. Ook al dient vermeden te worden dat de geschiedkundige context van de bijbelplaatsen geheimzinnigheid met zich meebrengt, toch dient de vertaler te bedenken dat het woord van God dat in de liturgie verkondigd wordt, niet louter een of ander geschiedkundig document is. Want de bij-

33. Vgl. Paulus VI, Toespraak tot de kardinalen en de prelaten van de Romeinse curie (23 december 1966), 11, in: AAS 59 (1967), 53-54; vgl. Kersttoespraak tot het kardinalencollege (22 december 1977); vgl. *Scripturarum thesaurus; Nova-Vulgata Bibliorum Sacrorum* (tweede standaarduitgave 1986), Voorwoord aan de lezer.

34. Vgl. Goddelijk officie. Liturgie van de Getijden volgens de Romeinse ritus (tweede standaarduitgave 1985), Algemene inleiding op het getijdengebed, 100-109.

35. Vgl. *Dei verbum*, 22.

beltekst gaat niet alleen over voortreffelijke mensen en gebeurtenissen van het Oude en Nieuwe Testament, maar ook over de mysteries van het heil en wendt zich opnieuw tot de gelovigen van onze tijd en hun leven. Met behoud altijd van de norm getrouw te zijn aan de oorspronkelijke tekst, zal – wanneer een woord of een zegswijze een keuze toelaat tussen verschillende vertalingen die mogelijk zijn – getracht worden dat de keuze met zich meebrengt dat de hoorder zichzelf en enkele lijnen van zijn leven als levend herkent in de personen en de gebeurtenissen die in de tekst zijn voorgesteld.

43. Alle vormen die beelden en handelingen van de hemelingen in menselijke gedaante schilderen of – zoals in Neo-vulgaat – de woorden ‘*ambulare*’, ‘*brachium*’, ‘*digitus*’, ‘*manus*’, ‘*vultus*’ van God, ‘*caro*’, ‘*cornu*’, ‘*os*’, ‘*semen*’, ‘*visitare*’; het is beter deze woorden in de vertaling niet uit te leggen of te omschrijven met meer abstracte of vage woorden in de volkstaal. Wat betreft bepaalde woorden zoals die welke in de Neo-vulgaat met ‘*anima*’ en ‘*spiritus*’ worden weergegeven, dient men te letten op de uitgangspunten zoals boven onder de nrs. 40-41 zijn uiteengezet. Derhalve dient vermeden te worden dat in de plaats van deze woorden eerder een persoonlijk voornaamwoord of een meer ‘abstract’ werkwoord genomen wordt, tenzij dit in een of ander geval strikt noodzakelijk is. Want men dient te bedenken dat een letterlijke vertaling van woorden die verwondering wekken in de volkstaal, juist hierdoor de nieuwsgierigheid van de hoorder kan prikkelen en een gelegenheid kan bieden tot het geven van catechese.

44. Om ervoor te zorgen dat de vertaling meer geschikt is om in de liturgie uitgesproken te worden, is het noodzakelijk ieder

woord dat voor de hoorder dubbelzinnig of verwarrend is zodat deze de betekenis niet meer verstaat, te vermijden.

45. Naast datgene wat in het Voorwoord op de lezingenorde van de Mis wordt uiteengezet, dient men bij het samenstellen van het bijbels lectionarium in de volkstaal op de volgende vereisten te letten:

a. De plaatsen van de heilige Schrift die in het Voorwoord worden aangehaald moeten volledig overeenkomen met de vertaling van dezelfde plaatsen in de bijbelse lezingen in het Lectionarium.

b. Eveneens dient men in de titels die bij de inhoud horen en die boven de lezingen staan, de bijbelvertaling die in de lezing gebruikt is, nauwkeurig te bewaren, als deze overeenkomst in de Lezingenorde van de Mis aanwezig is.

c. Eveneens moeten tenslotte de woorden aan het begin van de lezing zoals ze voorgeschreven zijn in de Lezingenorde van de Mis en die ‘incipit’ worden genoemd, zo nauwkeurig mogelijk de bijbelversie in de volkstaal volgen waaruit ze volgens voorschrift genomen zijn en ze mogen geen andere vertalingen gebruiken. Als het gaat over elementen van deze ‘incipit’ die niet tot de bijbeltekst behoren, moeten ze bij het samenstellen van Lectionaria nauwkeurig van het Latijn in de volkstaal worden vertaald, tenzij de Bisschoppenconferentie een voorafgaand verzoek gevraagd en verkregen heeft van de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten om een andere werkwijze bij de aanhef van de lezingen toe te passen.

3. Normen betreffende de vertaling van de overige liturgische teksten

46. De hierboven vastgestelde normen en die welke de heilige Schrift betreffen, moeten ook mutatis mutandis toegepast worden

op de liturgische teksten van de hand van kerkelijke samenstellers.

47. Terwijl de vertaling een eeuwenoude schat aan gebeden moet doorgeven in een bepaalde taal die natuurlijk begrepen moet kunnen worden in de 'culturele context' waarvoor ze bestemd is, dient zij ook rekening te houden met het feit dat het waarachtige liturgische gebed niet slechts door de eigen aard van de cultuur wordt gevormd maar dat het zelf een bijdrage levert aan vorming van de cultuur. Daarom is het niet verwonderlijk als ze hier en daar verschilt van de gewone spreektaal. Een liturgische vertaling die terdege rekening houdt met het gezag en de integrale betekenis van de oorspronkelijke teksten zorgt ervoor dat er een sacrale volkstaal ontstaat, waarvan de woorden, de syntaxis en de grammatica eigen zijn aan de goddelijke eredienst waarbij echter de mogelijkheid niet mag worden uitgesloten dat ze invloed krijgen in het dagelijks spraakgebruik zoals gebeurd is in talen van volkeren die al langer geëvangeliiseerd zijn.

48. De teksten van de voornaamste feesten in het liturgische jaar moeten voor de gelovigen beschikbaar zijn in een vertaling die gemakkelijk door het geheugen wordt opgenomen, zodat men ze ook in privé gebeden kan gebruiken.

A. De woorden

49. Het is eigen aan de liturgische traditie van de Romeinse en van de andere katholieke ritussen dat er in hun gebeden rekening wordt gehouden met een in zich coherent vocabulaire en vaste wijze van spreken, geheiligd door de boeken van de heilige Schrift en de kerkelijke traditie maar vooral door de geschriften van de kerkvaders. Daarom moet de wijze van vertalen van liturgische boeken de overeenkomst bevor-

deren tussen de bijbelse tekst zelf en de teksten van de hand van kerkelijke samenstellers die rijk zijn aan bijbelse woorden of die hiervan althans een impliciete uitdrukkingswijze zijn.³⁶ Bij dit soort teksten dient de vertaler zich te laten leiden door de eigen manier van uitdrukken van de vertaling van de heilige Schrift zoals die al voor liturgisch gebruik is goedgekeurd in de gebieden waarvoor de vertaling bedoeld is. Tegelijkertijd moet men ervoor zorgen dat de tekst niet wordt afgezwakt, omdat men op een onhandige wijze de meer subtiële bijbelse betekenissen erin wil laten doorklinken.

50. Omdat de boeken van de Romeinse ritus veel woorden bevatten die fundamenteel zijn in de theologische en spirituele traditie van de Romeinse Kerk, moet men er terdege op bedacht zijn de betekenis van deze woorden te bewaren en er geen andere woorden voor in de plaats te stellen die ongebruikelijk zijn in de liturgie en de catechese van het volk Gods in die bepaalde culturele en kerkelijke context. Daarom moeten de volgende uitgangspunten bijzonder in acht genomen worden:

a. Bij het vertalen van woorden die een zeer belangrijke theologische betekenis hebben, moet men proberen een passende coördinatie tot stand te brengen tussen de liturgische tekst en de goedgekeurde vertaling in de volkstaal van de *Katechismus van de Katholieke Kerk*, als die vertaling bestaat of vervaardigd wordt in de betreffende taal of in een zeer verwante taal.

b. Eveneens wanneer het niet op zijn plaats is dat hetzelfde woord of dezelfde uitdrukking als in de *Katechismus* in de liturgische tekst gehandhaafd wordt, moet de vertaler ervoor zorgen, dat de hele doctrinaire en theologische betekenis die in de woorden en in het geheel van de tekst besloten ligt, weergegeven wordt.

c. Woorden die zich in een volkstaal heb-

36. Vgl. Paulus VI, apostolische Adhortatie *Marialis Cultus* (11 februari 1974), 30.

ben ontwikkeld en die geschikt zijn om de afzonderlijke liturgische bedienaren, het liturgisch vaatwerk, andere liturgische gebruiksvoorwerpen of kleding te onderscheiden van personen en zaken uit het gewone dagelijkse leven en het dagelijks gebruik, moeten bewaard blijven en mogen niet vervangen worden door woorden die een dergelijk sacraal karakter missen.

d. Woorden van groot belang dienen in alle verschillende onderdelen van de Liturgie op dezelfde wijze vertaald te worden, op gepaste wijze rekening houdend met nr. 53.

51. Verder dient de verscheidenheid van woorden in de vertalingen te beantwoorden aan de verscheidenheid in de betreffende oorspronkelijke tekst. Bijvoorbeeld, het gebruik van steeds hetzelfde woord in de volkstaal om verschillende Latijnse werkwoorden weer te geven zoals *'satiari'*, *'sumere'*, *'vegetari'* en *'pasci'* aan de ene kant, of zelfstandige naamwoorden zoals *'caritas'* en *'dilectio'* aan de andere kant en ook woorden zoals *'anima'*, *'animus'*, *'cor'*, *'mens'* en *'spiritus'* kan, wanneer zij steeds herhaald worden de tekst afzwakken en sleets maken. Eveneens kan een gebrek aan afwisseling in de vertaling van de aansprekingen van God zoals *'Domine'*, *'Deus'*, *'Omnipotens aeterna Deus'*, *'Pater'* enzovoorts. of van woorden die iets van smeken uitdrukken, een vertaling vervelend maken en de rijkdom verduisteren waarmee in de Latijnse tekst de verhouding tussen de gelovigen en God wordt aangegeven.

52. De vertaler dient ernaar te streven de 'denotatie' of de eerste betekenis van de woorden en de uitdrukkingen, die in de oorspronkelijke tekst staan te bewaren en tevens de 'connotatie' dat wil zeggen de kleine betekenis- en gevoelsnuances die erdoor worden opgeroepen om zo te bereiken dat de tekst open blijft voor andere

lagen van betekenis die wellicht met opzet in de oorspronkelijke tekst zijn bedoeld.

53. Telkens wanneer een Latijns woord een belangrijke betekenis heeft die moeilijk in een moderne taal weer te geven is (zoals de woorden *'munus'*, *'famulus'*, *'consubstantialis'*, *'propitius'*, enzovoorts.) kan men in de vertaling verschillende methodes volgen. Men kan ofwel dit woord met één woord ofwel met meerdere woorden in de volkstaal weergeven, ofwel men kan een nieuw woord vormen, dat aangepast is of overgeschreven in de eigen schrijfwijze van de volkstaal rekening houdend met de oorspronkelijke tekst (vgl. boven nr. 21), of men kan een woord gebruiken dat reeds verschillende betekenissen heeft.³⁷

54. In vertalingen dient men de neiging tot psychologiseren te vermijden. Dat gebeurt vooral wanneer in plaats van termen die de theologische deugden betreffen, andere gezet worden die alleen maar een menselijke gemoedsbeweging aangeven. Wat betreft woorden en termen die de theologische idee van de eigen goddelijke oorzakelijkheid weergeven (bijv. uitgedrukt in de Latijnse woorden *'praesta, ut...'*), dient men te vermijden in hun plaats woorden of zegswijzen te gebruiken die alleen maar de betekenis hebben van hulp bieden in de uitwendige profane zin.

55. Sommige woorden, die in de Latijnse tekst op het eerste gezicht schijnbaar gebruikt worden vanwege het metrum of om andere literair technische redenen, hebben in werkelijkheid vaak een eigen theologische betekenis. Daarom moeten zij in vertalingen zo mogelijk bewaard blijven. Het is noodzakelijk om woorden die aspecten van de geloofsmysterieën en de juiste houding van de christelijke geest weergeven, met de grootste nauwgezetheid te vertalen.

37. Vgl. *Varietates legitimae*, 53.

56. Bepaalde woorden die tot de schat van heel de vroege Kerk behoren of tot een groot deel ervan, en andere woorden die zijn gaan behoren tot het erfgoed van de mensheid, dienen voor zover mogelijk letterlijk bewaard te blijven, zoals de antwoorden van het volk “*Et cum spiritu tuo*” of de uitdrukking “*mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa*” in de schuldbelijdenis van de Mis.

B. Syntaxis, stijl en literair genre

57. De kenmerkende eigen aard van de Romeinse ritus, die de zaken kernachtig kort en tamelijk beknopt uitdrukt, moet zover mogelijk in de vertaling bewaard blijven. Daarenboven moet men in de diverse delen van de liturgische boeken voor zover het doenlijk lijkt voor dezelfde uitdrukking eenzelfde wijze van vertalen handhaven. De volgende uitgangspunten dienen te worden onderhouden:

- a. Het verband tussen wat gezegd wordt zoals dat blijkt in ondergeschikte en relatieve zinnen, in de schikking van de woorden en in verschillende vormen van parallelisme dienen zo mogelijk volledig gehandhaafd te worden op een manier die aan de volkstaal is aangepast.
- b. Bij de vertaling van woorden uit de oorspronkelijke tekst dient de persoon, het getal en het geslacht bewaard te worden.
- c. De theologische betekenis van woorden die oorzakelijkheid, doel of gevolg uitdrukken (zoals ‘*ut*’, ‘*ideo*’, ‘*enim*’ en ‘*quia*’) dient bewaard te blijven, al hebben de verschillende talen diverse wijzen om hieraan uitdrukking te geven.
- d. De uitgangspunten betreffende de variëteit van woorden die boven onder nr. 51 uiteengezet zijn, moeten ook worden gevolgd wat betreft de afwisseling in syntaxis en stijl (bijvoorbeeld bij de plaatsing van de woorden die een aanspreking van God inhouden in de collecta).

58. Het literair en retorisch genre van de verschillende teksten in de Romeinse liturgie moet bewaard blijven.³⁸

59. Omdat het uiteraard de bedoeling is dat de liturgische teksten in de liturgische viering uitgesproken en beluisterd worden, worden zij gekarakteriseerd door bepaalde manieren van spreken, die verschillen van het gewone spraakgebruik of van teksten die in stilte gezegd worden zoals voorbeelden die terugkeren en herkenbaar zijn in syntaxis en stijl, een plechtige of verheven toon, alliteratie en assonantie, concrete en levendige beelden, herhaling, parallelisme en tegenstellingen, een zekere ritmiek en soms de lyrische kracht van poëtische werken. Als het niet mogelijk is om dezelfde stijlelementen uit de oorspronkelijke tekst in de volkstaal te gebruiken (zoals vaak het geval is bij alliteratie en assonantie), moet de vertaler desalniettemin aandacht schenken aan het door deze elementen beoogde effect op de geest van de hoorder wat betreft inhoud of begripstegenstellingen of nadruk enz. Vervolgens moet hij met een zekere vindingrijkheid alle mogelijkheden van de volkstaal aanwenden om volledig, voor zover mogelijk, hetzelfde effect te bereiken niet alleen wat de inhoud betreft maar ook wat betreft de andere aspecten. In poëtische teksten is bij de vertaling een grotere flexibiliteit vereist om de dwingende stijl van deze literaire vorm bij de weergave van de inhoud van de teksten te kunnen handhaven. Desalniettemin moeten uitdrukkingen van bijzonder doctrinair of spiritueel belang of die bijzonder bekend zijn zo mogelijk letterlijk vertaald worden.

60. Een groot gedeelte van de liturgische teksten is samengesteld met de bedoeling dat zij door de celebrerende priester, door de diaken, door de cantor, door het volk of door het koor gezongen worden. Daarom

38. Vgl. *a.u.*; vgl. Romeins Missaal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 392.

moeten deze teksten zo vertaald worden dat ze geschikt zijn om op muziek gezet te worden. Toch moet men bij de toonzetting van de tekst de volle aandacht geven aan het gezag van de tekst zelf zodat noch teksten uit de heilige Schrift noch reeds goedgekeurde liturgische teksten vervangen worden door parafraseringen die erop gericht zijn het zingen te vergemakkelijken en men mag geen liederen gebruiken, waarvan men vindt dat ze in het algemeen een gelijke strekking hebben.³⁹

61. Teksten bestemd voor de zang zijn van bijzonder belang omdat zij aan de gelovigen een gevoel van plechtigheid in de viering geven en omdat zij door de samenzang de eenheid in geloof en liefde tot uiting brengen.⁴⁰ De hymnen en cantieken die in de hedendaagse standaarduitgaven staan, vormen maar een zeer klein gedeelte van de enorme historische schat van de Latijnse Kerk en het is van groot belang dat zij in officiële uitgaven in de volkstaal bewaard blijven, samen met andere die rechtstreeks in de volkstaal zijn samengesteld. Liedteksten die direct in volkstaal worden samengesteld dient men liefst te ontleen aan de heilige Schrift en aan het liturgisch erfgoed.

62. Bepaalde liturgische teksten van kerkelijke hand gaan vergezeld van verschillende rituele handelingen, die uitgedrukt worden door een bijzondere lichaamshouding, door gebaren en het gebruik van tekenen. Daarom is het bij het uitwerken van geschikte vertalingen van belang dat men aandacht schenkt aan bepaalde elementen zoals de tijd die nodig is om een tekst te zeggen, de geschiktheid ervan om te worden gereciteerd of gezongen, of meerdere keren herhaald, enzovoorts.

4. Normen betreffende bijzondere soorten teksten

A. De eucharistische gebeden

63. Het hoogtepunt van de liturgische handeling is de viering van de Mis, waarin op zijn beurt het Eucharistische Gebed of Anaphora de belangrijkste plaats inneemt.⁴¹ Daarom moeten vertalingen van goedgekeurde eucharistische gebeden met de grootste zorg worden voorbereid, vooral wat betreft de sacramentele formules, waarvoor hierna in de nrs. 85-86 een speciale procedure zal worden voorgeschreven.

64. In herziene vertalingen die later volgen mag zonder grondige redenen de reeds goedgekeurde tekst van de eucharistische gebeden in de volkstaal niet drastisch gewijzigd worden omdat de gelovigen zich deze teksten langzamerhand via hun geheugen eigen gemaakt hebben. Telkens wanneer een totaal nieuwe vertaling echt nodig is, moet men datgene in acht nemen wat onder in nr. 74 wordt gezegd.

B. Het symbolum of de geloofsbelijdenis

65. De betekenis van het symbolum of de geloofsbelijdenis ligt daarin dat het hele verzamelde volk antwoordt op de verkondiging van Gods woord uit de heilige Schrift en op de uitleg ervan in de homilie en dat het zich door het uitspreken van de geloofsregel in een formule die voor liturgisch gebruik is goedgekeurd, de grote mysteries van het geloof te binnen brengt en belijdt.⁴² De geloofsbelijdenis moet vertaald worden met de precieze woorden die de traditie van de Kerk eraan gegeven heeft met behoud van het gebruik van de eerste persoon enkelvoud waardoor duidelijk wordt aangegeven: "de geloofsbelijdenis wordt doorgegeven in het symbolum als het ware vanuit de persoon van de hele Kerk, die door het geloof één wordt gemaakt."⁴³ Bovendien

39. Vgl. Romeins Missaal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 53, 57.

40. Vgl. Johannes Paulus II, apostolische Brief *Dies Domini* (31 mei 1998), 50.

41. Romeins Missaal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 78.

42. Vgl. *a.w.*, 67.

43. H. Thomas van Aquino, *Summa Theologiae*, IIa IIae, I, 9.

moeten de woorden “verrijzenis van het vlees” letterlijk worden vertaald telkens wanneer de apostolische geloofsbelijdenis in de liturgie is voorgeschreven of gebruikt kan worden.⁴⁴

C. De ‘praenotanda’ en de rubrieken of de juridische teksten

66. Alle delen van elk afzonderlijk liturgisch boek moeten in dezelfde volgorde vertaald worden als ze in de Latijnse tekst van de standaarduitgave staan, met inbegrip van de algemene inleiding, de praenotanda en de diverse instructies die vóór de diverse riten staan aangegeven en ook met de afzonderlijke rubrieken die de structuur van de hele liturgie schragen.⁴⁵ Het onderscheid tussen de diverse liturgische taken en de benaming van de liturgische bedienaren met hun eigen titels zoals ze staan in de rubrieken van de standaarduitgave, moeten in de vertaling nauwkeurig worden gehandhaafd, terwijl men op passende wijze rekening houdt met datgene wat boven in nr. 50c gezegd wordt.⁴⁶

67. Waar dergelijke praenotanda of andere teksten van de standaarduitgaven uitdrukkelijk vragen om aanpassingen of specifieke toepassingen die door de Conferenties moeten worden ingevoerd, bijv. gedeelten die door de Bisschoppenconferentie nauwkeuriger bepaald moeten worden,⁴⁷ daar mogen dergelijke voorschriften in de tekst ingevoegd worden als dergelijke gedeelten maar erkenning (recognitio) van de Apostolische Stoel hebben ontvangen. Uiteraard heeft het in dit geval geen zin die gedeelten nauwkeurig te vertalen zoals ze in de standaarduitgave staan. Desalniettemin moet er melding gemaakt worden van het goedkeuringsdecreet van de Bisschoppenconferentie en van het erkennings(recognitio)decreet van de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten.

68. In de uitgaven in de volkstaal moeten de decreten geplaatst worden waarmee de standaarduitgaven door het bevoegde Dicasterie van de Apostolische Stoel zijn gepromulgeerd, rekening houdend met de voorschriften die in nr. 78 zijn uiteengezet. Ook dienen de decreten geplaatst te worden waardoor aan de vertalingen de erkenning (recognitio) van de Apostolische Stoel is verleend of anderszins moet tenminste de verleende erkenning (recognitio) vermeld worden met daarbij dag, maand, jaar en protocolnummer van het door het Dicasterie uitgevaardigde decreet. Aangezien dit ook historische monumenten zijn, moeten de namen van de Dicasteries of van andere instituten van de Apostolische Stoel nauwkeurig vertaald worden daarbij lettend op de dag van de promulgatie van het document en zij mogen niet aangepast worden aan de thans geldende naam van dezelfde of vergelijkbare instelling.

69. De uitgaven van de liturgische boeken in de volkstaal moeten volledig overeenkomen met de titels, de volgorde van de teksten, de rubrieken en de wijze van nummering zoals in de standaarduitgave, tenzij anders wordt bepaald in de praenotanda vóór in de betreffende boeken. Bovendien mogen toevoegingen die goedgekeurd zijn door de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten, worden ingevoegd hetzij in een of ander supplement of aanhangsel hetzij ter plaatse zoals de Apostolische Stoel het heeft vastgesteld.

44. Vgl. Congregatie voor de Geloofsleer, *Communicatio* (2 december 1983), in: *Notitiae* 20 (1984), 181.

45. Vgl. *Sacro-sanctum Concilium*, 63b; Congregatie voor de Goddelijke Eredienst, Verklaring *De interpretationibus popularibus novorum textuum liturgicorum* (15 september 1969), in: *Notitiae* 5 (1969), 333-334.

46. Vgl. Congregatie voor de Clerus, Pauselijke Raad voor de Leken, e.a., *Instructie over enige vragen betreffende de medewerking van leken gelovigen aan het dienstwerk van de priesters [Ecclesiae de mysterio]* (15 augustus 1997), art. 1-3, 6-12.

47. Vgl. Romeins Missaal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 389.

III De voorbereiding van vertalingen en de oprichting van commissies

1. De wijze waarop een vertaling wordt voorbereid

70. Omdat aan de bisschoppen de taak is toevertrouwd liturgische vertalingen te verzorgen,⁴⁸ wordt deze arbeid met name toevertrouwd aan de liturgische commissie, die door de Bisschoppenconferentie volgens voorschrift is opgericht. Waar een dergelijke commissie ontbreekt, moet de taak om een vertaling te verzorgen toevertrouwd worden aan twee of drie bisschoppen, die deskundig zijn op het gebied van de studie van de liturgie, van de bijbelwetenschappen, van de filologie of van de muziek.⁴⁹ Wat echter het onderzoek en de goedkeuring van de teksten betreft, moeten alle bisschoppen en iedere bisschop afzonderlijk deze zaak beschouwen als een directe, hem toevertrouwde, plechtige en persoonlijke plicht.

71. Bij volkeren waar meerdere talen gesproken worden, moeten de vertalingen in de afzonderlijke volkstalen gemaakt en aan een bijzonder onderzoek onderworpen worden van de bisschoppen die het aanbelangt.⁵⁰ Niettemin komen aan de Bisschoppenconferentie als zodanig het recht en de volmacht toe betreffende de handelingen die in deze Instructie vermeld worden als behorend bij een Conferentie. Derhalve is het een zaak van de hele Conferentie de tekst goed te keuren en de erkenning (recognitio) bij de Apostolische Stoel aan te vragen.

72. De bisschoppen dienen bij de uitvoering van de hun toevertrouwde taak om geschikte vertalingen van de liturgische teksten te maken er zorgvuldig op te letten, dat de vertalingen vruchten zijn van echt geza-

menlijke inspanning, liever dan van enkele personen of van een klein groepje mensen.

73. Op iedere promulgatie van een Latijnse standaarduitgave van een of ander liturgisch boek dient tijdig een vertaling van dat boek te volgen, dat door de Bisschoppenconferentie na de vereiste goedkeuring van haar kant wordt gestuurd naar de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten aan wie het toekomt deze vertaling te erkennen (recognoscere) volgens de normen van deze Instructie en volgens de andere normen van het recht.⁵¹ Als het echter slechts om een verandering van een gedeelte van de Latijnse standaarduitgave gaat of om de invoeging van bepaalde nieuwe elementen, dan moeten deze vernieuwingen in alle volgende uitgaven in de volkstaal voluit en getrouw worden weergegeven.

74. Men moet voor zover mogelijk een zekere bestendigheid in acht nemen in opeenvolgende uitgaven in een moderne taal. Gedeelten die het volk van buiten moet leren, vooral de gezongen gedeelten, mogen slechts vanwege een rechtvaardige en gewichtige reden veranderd worden. Niettemin, als veranderingen van groter belang nodig zouden zijn om een tekst in overeenstemming te brengen met de normen van deze Instructie, dan zou het beter zijn alle veranderingen tegelijk door te voeren. Als dit het geval is, dan moet de uitgave van de nieuwe tekst vergezeld gaan van een passende tijd van catechese.

75. De vertaling van liturgische boeken vereist niet slechts een buitengewone mate van deskundigheid maar ook een geest van gebed en vertrouwen op de goddelijke hulp die niet slechts aan de vertalers wordt geschonken maar aan de Kerk zelf gedurende het hele traject dat tot de zekere en

48. Vgl. *Sacro-sanctum Concilium*, 36; vgl. *Codex Iuris Canonici (CIC)*, can. 838 § 3.

49. Vgl. *Sacro-sanctum Concilium*, 44; *Inter Oecumenici*, 40b, 44.

50. Vgl. *Inter Oecumenici*, 40d.

51. Vgl. *CIC*, can. 838.

definitieve goedkeuring van de teksten doorlopen moet worden. Een geest die bereid is te verdragen dat het eigen werk door anderen wordt gewogen en herzien, is een heel noodzakelijke houding waardoor iemand zich dient te onderscheiden die de taak om liturgische boeken te vertalen op zich neemt. Bovendien moeten alle vertalingen of teksten in de volkstaal, ook die welke betrekking hebben op de praenotanda, en teksten die tot de rubrieken behoren, anoniem zijn, zonder vermelding van namen van personen of groepen van meerdere personen zoals ook in de standaarduitgaven gebeurt.⁵²

76. Bij de doorvoering van de bepalingen van het Tweede Vaticaans Concilie betreffende de heilige liturgie is duidelijk gebleken uit de rijpe ervaring van ongeveer vier decennia liturgievernieuwing die sinds het Oecumenische Concilie verlopen zijn, dat niet alleen de bisschoppen bij het bestuur van hun particuliere Kerken maar ook de Apostolische Stoel zelf de noodzaak zien van vertalingen van liturgische teksten – tenminste wat betreft de grotere taalgebieden. Zo brengt zij daadwerkelijk haar universele zorg jegens de christengelovigen in de heilige Stad en over heel de wereld tot uiting. In het bisdom Rome, vooral in de vele kerken en de instellingen van de Stad die op een of andere manier vallen onder dat bisdom of onder organen van de Heilige Stoel, en ook in de werkzaamheden van de Dicasteries van de Romeinse Curie en de pauselijke vertegenwoordigers worden de belangrijkere talen tamelijk breed en veelvuldig gebruikt, zelfs in liturgische vieringen. Daarom is besloten dat in het vervolg wat betreft de belangrijkere talen de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten dichter en nauwer betrokken moet zijn bij het voorbereiden van de vertalingen.

77. Bovendien betreffende de belangrijke talen geldt dat er binnen een passende tijd een volledige vertaling van alle liturgische boeken gemaakt moeten worden. Vertalingen met een voorlopige goedkeuring dienen voltooid of geheel herzien te worden als dat nodig is en daarna aan de bisschoppen ter definitieve goedkeuring volgens de normen van deze Instructie te worden voorgelegd en ze dienen vervolgens naar de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten te worden gestuurd om de erkenning (*recognitio*) van de Heilige Stoel te verkrijgen.⁵³

78. Wanneer het gaat over talen met een kleiner verspreidingsgebied die voor liturgisch gebruik zijn goedgekeurd, dan kunnen eerst alleen de belangrijkste liturgische boeken vertaald worden overeenkomstig de pastorale behoefte en met instemming van de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten. De afzonderlijke boeken die zo uitgekozen worden, moeten in hun geheel vertaald worden zoals boven onder nr. 66 wordt gezegd. Wat betreft de decreten, de algemene inleiding, de praenotanda en de instructies, die mag men laten drukken in een taal die verschilt van de taal die in de vieringen gebruikt wordt maar niettemin volledig verstaan wordt door de celebrerende priesters en diakens in dat gebied. Men mag ook de Latijnse tekst van de decreten afdrukken ofwel toegevoegd aan de vertaling ofwel in de plaats daarvan.

2. De goedkeuring van de vertaling en de aanvraag om erkenning door de Apostolische Stoel

79. De goedkeuring van de liturgische teksten, ofwel definitief, ofwel ad interim ofwel ad experimentum, moet per decreet gebeuren. Opdat dit decreet wettig tot stand komt,

52. Vgl. Congregatie voor de Goddelijke Eredienst, Verklaring (15 mei 1970), in: *Notitiae* 6 (1970), 153.

53. Vgl. *Vicesimus quintus annus*, 20.

dient men het volgende in acht te nemen:⁵⁴

a. Om wettig een decreet te kunnen uitvoeren is vereist: tweederde van de in het geheim uitgebrachte stemmen van allen die in de Bisschoppenconferentie een beslissende stem hebben.

b. Alle akten die door Apostolische Stoel moeten worden onderzocht moeten in tweevoud, ondertekend door de voorzitter en de secretaris van de Conferentie, en naar behoren voorzien van het zegel gestuurd worden naar de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten. De akten moeten bevatten:

i de namen van de bisschoppen en van hen die door het recht met hen gelijk gesteld zijn, die bij de vergadering aanwezig waren,
ii een verslag van de vergadering dat moet bevatten: de uitslag van de stemming bij ieder afzonderlijk decreet met vermelding van het aantal voorstemmers, tegenstemmers en onthoudingen.

c. Er moeten twee exemplaren van de liturgische teksten in de volkstaal worden gestuurd; indien mogelijk moet de tekst ook op diskette worden aangeleverd.

d. In een apart verslag moeten de volgende dingen helder worden uiteengezet:⁵⁵

i de principes of de criteria die bij het vertalen zijn gevolgd,

ii een lijst van personen die in de diverse stadia aan het werk hebben deelgenomen met een korte vermelding van de kwalificaties en de deskundigheid van ieder van hen,
iii de veranderingen die wellicht zijn aangebracht ten aanzien van een vroegere vertaling van dezelfde uitgave van het liturgische boek moeten apart worden aangegeven samen met de redenen waarom de veranderingen zijn doorgevoerd,

iv een uiteenzetting van een eventuele verandering in de inhoud van de Latijnse standaarduitgave met de redenen waarom dit noodzakelijk is geweest samen met de vermelding van een eerder verlov van de

Apostolische Stoel om deze verandering te mogen invoeren.

80. Het gebruik om de erkenning (recognitio) van de Apostolische Stoel te vragen voor alle vertalingen van liturgische teksten⁵⁶ verschaft de noodzakelijke zekerheid, d.w.z. dat de vertaling authentiek is en overeenkomt met de oorspronkelijke teksten en dit gebruik drukt uit en bewerkt de waarachtige gemeenschapsband (communio) tussen de opvolger van de heilige Petrus en zijn broeders in het bisschopsambt. Bovendien is deze erkenning niet zomaar een of andere formaliteit, maar een handeling van bestuursmacht die absoluut noodzakelijk is (als de erkenning (recognitio) er niet is, dan mist de handeling van de Bisschoppenconferentie iedere kracht van wet) en waardoor wijzigingen, zelfs substantiële, kunnen worden opgelegd.⁵⁷ Daarom mogen geen vertaalde of pas samengestelde liturgische teksten gedrukt worden voor gebruik door celebranten of in het algemeen door het volk, als de erkenning (recognitio) nog ontbreekt. Omdat de *lex orandi* altijd in overeenstemming dient te zijn met de *lex credendi* en het geloof van het christenvolk tot uiting dient te brengen en te versterken, kunnen liturgische vertalingen niet verdienstelijk zijn voor God als daarin niet de rijkdom van de katholieke leer uit de oorspronkelijke tekst in de versie in de volkstaal getrouw vertaald wordt zodat de gewijde taal aangepast wordt aan de dogmatische inhoud.⁵⁸ Bovendien moet men het principe in acht nemen dat iedere particuliere Kerk met de universele Kerk moet overeenstemmen niet alleen in de geloofsleer en in de sacramentele tekenen maar ook in de gebruiken die aanvaard zijn door een apostolische en doorlopende traditie.⁵⁹ Daarom beoogt de erkenning van de Apostolische Stoel ervoor te waken dat de vertalingen zelf en bepaalde wettig ingevoerde varian-

54. Vgl. *Sacro-sanctum Concilium*, 36; *Sacram Liturgiam*, IX; *Inter Oecumenici*, 27-29; Comm. centralis coordinandis post Concilium laboribus et Concilii decretis interpretandis, Antwoord op voorgelegde twijfel, in: *AAS* 60 (1968), 361; vgl. *De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*.

55. Vgl. *Inter Oecumenici*, 30; *De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*.

56. Vgl. *Sacro-sanctum Concilium*, 36; *Inter Oecumenici*, 20-21, 31; *CC*, can. 838.

57. Vgl. Pauselijke Commissie v.d. herziening van de Codex, Acta, in: *Communicationes* 15 (1983), 173.

58. Vgl. Paulus VI, Toespraak tot medewerkers en deskundigen van de Raad 'ter uitvoering van de Constitutie over de H. Liturgie' (13 oktober 1966), in: *AAS* 58 (1966), 1146; Toespraak tot de Raad ter uitvoering van de constitutie over de heilige liturgie.

59. Romeins Mis-saal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 397.

ten de eenheid van het volk Gods niet schaden, haar veeleer steeds dienen.⁶⁰

81. De erkenning (recognitio) door de Apostolische Stoel verleend moet in de gedrukte uitgave aangegeven worden met daarbij de zin “*concordat cum originali*” ondertekend door de voorzitter van de Liturgische Commissie van de Bisschoppenconferentie en bovendien met het woord “*imprimatur*” ondertekend door de voorzitter van de Conferentie.⁶¹ Bovendien moeten twee exemplaren van iedere gedrukte uitgave naar de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten gestuurd worden.⁶²

82. Elke verandering in een liturgisch boek, dat reeds een goedkeuring van de Bisschoppenconferentie en daarna erkenning (recognitio) van de Apostolische Stoel heeft ontvangen, moet, of het nu gaat om de keuze van teksten uit reeds uitgegeven liturgische boeken of om een verandering in indeling van de teksten, gebeuren volgens de procedure die boven in nr. 79 is vastgesteld, waarbij men ook rekening moet houden met de voorschriften boven onder nr. 22. Een andere procedure kan in bijzondere omstandigheden slechts gevolgd worden als dit door de Statuten van de Bisschoppenconferentie of door een gelijkkluidende wetgeving, goedgekeurd door de Apostolische Stoel wordt toegestaan.⁶³

83. Wat betreft de liturgische boeken in de volkstaal dient men te beseffen dat de goedkeuring van de Bisschoppenconferentie en de erkenning van de Apostolische Stoel alleen geldig is voor het gebied van de Conferentie en dat deze uitgaven zonder verlof van de Apostolische Stoel niet in een ander gebied gebruikt mogen worden afgezien van bijzondere omstandigheden zoals boven onder de nrs. 18 en 76 vermeld zijn

met inachtneming van de normen die hier zijn uiteengezet.

84. Waar een bepaalde Bisschoppenconferentie geen geld of onvoldoende hulpmiddelen heeft om een liturgisch boek uit te geven en te drukken, dient de voorzitter van deze Conferentie de zaak voor te leggen aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten, die een andere schikking kan treffen of goedkeuren zoals een uitgave van de liturgische boeken samen met andere Conferenties of het aanwenden van liturgische boeken die reeds elders in gebruik zijn. Een dergelijk verlof van de Apostolische Stoel wordt slechts ad actum verleend.

3. De vertaling en de goedkeuring van de sacramentele formules

85. Rond vertalingen van de sacramentele formules, die door de Congregatie voor de goddelijke Eredienst aan het oordeel van de paus moeten worden onderworpen, moet het volgende in acht worden genomen, behalve hetgeen vereist wordt voor de vertalingen van andere liturgische teksten.⁶⁴

a. Wanneer het gaat over Engels, Frans, Duits, Spaans, Italiaans of Portugees, dan moeten alle akten in die taal worden gepresenteerd;

b. Als de vertaling verschilt van de tekst die al in diezelfde volkstaal is samengesteld en goedgekeurd, moeten de redenen worden uiteengezet waarom de verandering is ingevoerd;

c. De voorzitter en de secretaris van de Bisschoppenconferentie moeten getuigen dat de vertaling door de Bisschoppenconferentie is goedgekeurd.

86. Wanneer het over een kleiner taalgebied gaat, dient alles te gebeuren zoals boven is uiteengezet. De akten echter moeten met de

60. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 13; vgl. Johannes Paulus II, apostolische Brief (Motu proprio) *Apostolos suos* (21 mei 1998), 22, in: AAS 90 (1998), 655-656.

61. Vgl. CIC, can. 838 § 3.

62. *De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*.

63. Vgl. *a.w.*.

64. Vgl. Congregatie voor de Goddelijke Eredienst, Brief aan de voorzitters van de Bisschoppenconferenties *De normis servandis quoad libros liturgicos in vulgus edendos, illorum translatione in linguas hodiernas peracta* (25 oktober 1973), in: AAS 66 (1974), 98-99; *De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*.

grootste zorg worden opgesteld in een van de bovengenoemde talen, die een bredere verspreiding genieten, zodanig dat de betekenis van ieder woord in de volkstaal wordt weergegeven. De voorzitter en de secretaris van de Bisschoppenconferentie leggen, na zo nodig betrouwbare deskundigen te hebben geraadpleegd, getuigenis af van de authenticiteit van deze vertaling.⁶⁵

4. Eén enkele versie van de liturgische teksten

87. Het verdient aanbeveling dat men voor ieder taalgebied maar één versie van de liturgische boeken en de andere liturgische teksten gebruikt na gemeenschappelijk overleg tussen de bisschoppen van de gebieden waar dezelfde taal gesproken wordt.⁶⁶ Als dit wegens omstandigheden werkelijk niet kan, moeten de afzonderlijke Bisschoppenconferenties na voorafgaand overleg met de Apostolische Stoel besluiten dat ofwel een vertaling die men reeds heeft, moet worden aangepast of dat een nieuwe moet worden gemaakt. In beide gevallen moet erkenning (recognitio) van de akten worden aangevraagd bij de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten.

88. Als het over de orde van dienst van de mis gaat of over die delen van de heilige liturgie, die om directe deelname van het volk vragen, dient men maar één vertaling in een bepaalde taal te hebben,⁶⁷ tenzij in afzonderlijke gevallen anders wordt voorzien.

89. Teksten die voor meerdere Conferenties gemeenschappelijk zijn zoals boven onder de nrs. 87–88, moeten volgens voorschrift door alle afzonderlijke Bisschoppenconferenties, die de teksten moeten gebruiken, worden goedgekeurd, voordat een confir-

matie (bevestiging) van deze teksten door de Apostolische Stoel verleend kan worden.⁶⁸

90. Met verschuldigde eerbied voor de katholieke tradities en voor alle beginselen en normen die in deze Instructie staan, is, waar dat mogelijk is, een bepaalde geschikte verbinding of coördinatie uiterst wenselijk tussen vertalingen die bestemd zijn voor gemeenschappelijk gebruik in de verschillende ritussen van de katholieke Kerk, vooral wat betreft de teksten van de heilige Schrift. De bisschoppen van de Latijnse Kerk dienen dit te bevorderen in een geest van meegaande en broederlijke samenwerking.

91. Dezelfde overeenstemming is ook wenselijk met de afzonderlijke niet katholieke Oosterse Kerken of met de leiding van de protestantse kerkelijke gemeenschappen⁶⁹ als het maar niet gaat over een liturgische tekst die betrekking heeft op doctrinaire zaken waarover men het tot nog toe niet eens is en als de betreffende Kerken of kerkelijke gemeenschappen maar een voldoende aantal volgelingen hebben, en als zij met wie men overlegt, maar werkelijk als vertegenwoordigers van die kerkelijke gemeenschappen fungeren. Om gevaar van ergernis of verwarring onder de gelovigen geheel en al te vermijden, moet de katholieke Kerk bij dergelijke vormen van samenwerking haar volledige vrijheid, ook civielrechtelijk, blijven behouden.

5. De 'gemengde' commissies

92. Om te zorgen dat er eenheid is ook in de liturgische boeken die in de volkstalen vertaald zijn en om te zorgen dat er geen geld en inspanningen van de Kerk verspild worden, bevordert de Apostolische Stoel naast andere oplossingen die mogelijk zijn de oprichting van 'gemengde' commissies; dat

65. Vgl. *De normis servandis quoad libros liturgicos in vulgus edendos, illorum translatione in linguas hodiernas peracta; De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis.*

66. Vgl. Congregatie voor de Goddelijke Eredienst, *Normae De unica interpretatione textuum liturgicorum* (6 februari 1970), in: *Notitiae*, 6 (1970), 84–85; vgl. *Inter Oecumenici*, 40 c.

67. Vgl. *Normae De unica interpretatione textuum liturgicorum.*

68. Vgl. *a.w.*, 85.

69. Vgl. *Dei verbum*, 22; *cic*, can. 825, § 2; Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen, *Oecumenisch Directorium* (25 maart 1993), 183–185, 187; vgl. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, can. 655 § 1.

zijn commissies in wier werkzaamheden meerdere Bisschoppenconferenties participeren.⁷⁰

93. De Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten richt op aanvraag van de betreffende Bisschoppenconferenties een dergelijke 'gemengde' commissie op; vervolgens werkt de commissie volgens de statuten die door de Apostolische Stoel zijn goedgekeurd.⁷¹ Hoewel het normale begin is dat alle afzonderlijke Bisschoppenconferenties die op een of andere manier in de commissie participeren, over de aanvraag van de oprichting van de commissie en over de redactie van de statuten overleggen voordat de aanvraag hieromtrent aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten wordt voorgelegd, toch wordt niet uitgesloten dat, als vanwege het grote aantal Conferenties of vanwege de langere tijd die nodig zou zijn om te stemmen, of vanwege een bijzondere pastorale nood voornoemd Dicasterie daartoe besluit, dat de statuten door de Congregatie zelf worden uitgewerkt en goedgekeurd na overleg, voor zover mogelijk, met tenminste enkele van de betreffende bisschoppen.

94. De 'gemengde' commissie verschaft uiteraard hulp aan de bisschoppen maar neemt niet hun plaats in wat betreft hun pastorale opdracht of hun betrekkingen met de Apostolische Stoel.⁷² Want de 'gemengde' commissie vormt geen derde instantie tussen de Apostolische Stoel en de Bisschoppenconferenties, noch mag ze beschouwd worden als een communicatiekanaal tussen hen beiden. De leden van de commissie zijn altijd bisschoppen, of tenminste personen die rechtens aan bisschoppen gelijkgesteld zijn. Het is bovendien de taak van bisschoppen als leden van de commissie aan de commissie leiding te geven.

95. Het is aan te bevelen dat onder de bisschoppen die deelnemen aan het werk van een of andere 'gemengde' commissie, er tenminste enkelen zijn aan wie in hun eigen Conferenties de behartiging van de liturgie is toevertrouwd zoals bijvoorbeeld voorzitters van een liturgische commissie van de Conferentie.

96. Want een dergelijke commissie oefent zijn taak uit voor zover mogelijk met de hulp van de liturgische commissies van de afzonderlijke belanghebbende Bisschoppenconferenties die ondersteuning bieden met deskundigen of met het gebruik van technische hulpmiddelen of met secretariaatswerk. Men coördineert het werk dat men begonnen is zodanig dat bijvoorbeeld door één commissie van een Bisschoppenconferentie een eerste schema van vertaling wordt voorbereid waarna door de andere commissies de vertaling verbeterd wordt, mede ook in het licht van het verschil in uitdrukkingen in dezelfde taal in de afzonderlijke gebieden.

97. Het is gunstig als in de afzonderlijke stadia van het project tenminste enkele bisschoppen aan de werkzaamheden deelnemen totdat de voltooide tekst aan de voltallige vergadering van de Bisschoppenconferentie ter beoordeling en ter goedkeuring wordt aangeboden en onmiddellijk door de voorzitter van de Conferentie, tevens ondertekend door de secretaris-generaal volgens voorschrift van het recht voor erkenning (ter recognitio) aan de Apostolische Stoel wordt gezonden.

98. Bovendien moeten de 'gemengde' commissies zichzelf beperken tot het werken alleen aan de teksten van de standaarduitgaven. Ze dienen zich niet bezig te houden met theoretische kwesties die niet met het directe vertaalwerk te maken hebben, geen

70. Vgl. Raad 'ter uitvoering van de Constitutie over de h. liturgie', *Ep. Praesidis* (16 oktober 1964), in: *Notitiae* (1965), 195; Toespraak tot hen die werken aan de vertaling van liturgische teksten in de volkstaal, 969; *Normae De unica interpretatione textuum liturgicorum*.

71. Vgl. *Inter Oecumenici*, 23 c; *CIC*, can. 94, 117, 120; vgl. Johannes Paulus II, apostolische Constitutie *Pastor Bonus* (28 juni 1988), 65, in: *AAAS* 80 (1988), 877.

72. Vgl. *Apostolos suos*, 18-19.

betrekkingen te onderhouden met andere 'gemengde' commissies en geen nieuwe teksten te maken.

99. Want het blijft een stellige noodzaak om volgens voorschrift van het recht in ieder bisdom en in ieder gebied van de Bisschoppenconferentie commissies op te richten voor de heilige liturgie, de gewijde muziek en de gewijde kunst.⁷³ Deze moeten alle werken aan het verwerkelijken van hun eigen doelstellingen en zij mogen geen zaken die aan hen zijn toevertrouwd overlaten ter behandeling aan een of andere 'gemengde' commissie.

100. Alle belangrijke medewerkers in een 'gemengde' commissie die geen bisschop zijn en aan wie door deze commissies een vaste taak is opgedragen, behoeven voor zij hun taak beginnen een verklaring van 'geen bezwaar' van de kant van de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten, die wordt verleend na beoordeling van de academische titels en de getuigschriften betreffende deskundigheid en na inzage van een aanbevelingsbrief van de eigen diocesane bisschop. Bij het maken van de statuten, waarvan melding is gemaakt onder nr. 93, moet zeer nauwkeurig beschreven worden hoe deze aanvraag zal dienen te geschieden.

101. Allen, de deskundigen niet uitgezonderd, moeten hun medewerking anoniem verlenen en moeten geheimhouding in acht nemen en allen behalve de bisschoppen dienen tot deze voorwaarde krachtens contract verplicht te worden.

102. Het verdient ook aanbeveling dat periodiek, door de Statuten bepaald, de opdrachten van de leden, van de medewerkers en van de deskundigen worden vernieuwd. Vanwege noden waarmee men in

de praktijk geconfronteerd wordt en waarvoor bepaalde commissies lijden, kan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten desgevraagd per indult toestaan dat de vastgestelde termijn voor bepaalde leden, medewerkers of deskundigen verlengd wordt.

103. De 'gemengde' commissies die nu al bestaan moeten hun statuten volgens de norm van nr. 93 en van de overige voorschriften van deze Instructie herzien binnen twee jaar vanaf de dag waarop deze Instructie van kracht wordt.

104. Vanwege het welzijn van de gelovigen behoudt de Heilige Stoel zich het recht voor om vertalingen in iedere mogelijke taal te maken en goed te keuren.⁷⁴ Maar, ook al zal soms de Apostolische Stoel door middel van de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten onvermijdelijk tussenbeide moeten komen in het maken van vertalingen, de goedkeuring ervan, zodat ze binnen de grenzen van een kerkelijk gebied voor liturgisch gebruik kunnen worden aanvaard, blijft behoren tot de competentie van de Bisschoppenconferentie, tenzij iets anders in het door de Apostolische Stoel gepromulgeerde decreet van goedkeuring voor die vertaling uitdrukkelijk wordt voorzien. Vervolgens dient de Conferentie het decreet van goedkeuring voor dat gebied tezamen met de tekst zelf ter erkenning (recognitio) terug te sturen naar de Heilige Stoel, volgens de norm van deze Instructie en de overige bepalingen van het recht.

105. Om redenen zoals uiteengezet in de nrs. 76 en 84, of vanwege andere dringende pastorale noden worden per decreet van de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten commissies, raden, comités en werkgroepen opge-

73. Vgl. Pius XII, Encycliek *Mediator Dei* (20 november 1947), in: *AAS* 39 (1947), 561-562; *Sacrosanctum Concilium*, 44-46; *Sacram Liturgiam; Inter Oecumenici*, 44-46.

74. *Cic*, can. 333, 360; *Pastor Bonus*, 62-65; vgl. *De normis servandis quoad libros liturgicos in vulgus edendos, illorum translatione in linguas hodiernas peracta*, 1.

richt, die werken aan vertalingen van bepaalde afzonderlijke liturgische boeken of van meerdere boeken, in één of in meerdere talen en die direct vallen onder de Apostolische Stoel. In dat geval zullen minstens enkele van de betreffende bisschoppen voor zover mogelijk geraadpleegd worden.

6. Het maken van nieuwe liturgische teksten in de volkstaal

106. Wat betreft de samenstelling van nieuwe liturgische teksten, die in de landstaal tot stand dienen te komen en eventueel toegevoegd zullen worden aan de uit het Latijn vertaalde standaarduitgaven, dienen de reeds van kracht zijnde richtlijnen onderhouden te worden, vooral die in de Instructie *Varietates legitimae* zijn vermeld.⁷⁵ Iedere Bisschoppenconferentie dient een of meer commissies in te stellen om teksten te maken of voor het werk dat gedaan moet worden voor een geschikte aanpassing van de teksten. Deze teksten dienen voor erkenning (recognitio) naar de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten te worden gestuurd voordat zij worden uitgegeven in boeken die bestemd zijn voor gebruik door de celebranten of in het algemeen door de gelovigen.⁷⁶

107. Bedacht dient te worden dat de samenstelling van nieuwe gebedsteksten of rubrieken geen doel op zich is, maar dient te gebeuren met de bedoeling tegemoet te komen aan bijzondere culturele of pastorale noden. Daarom is dit strikt alleen de taak van de plaatselijke en nationale commissies, niet echter van de commissies waarover hierboven gesproken is bij de nrs. 92-104. De nieuwe teksten die in de landstaal zijn samengesteld mogen evenmin als de andere wettig ingevoerde aanpassingen iets bevatten dat strijdig is met de functie, de betekenis, de opbouw, de stijl, de theologische

inhoud of de overgeleverde woordenschat en ook niet met andere belangrijke kwaliteiten van de teksten in de standaarduitgaven.⁷⁷

108. Liturgische gezangen en hymnen zijn van bijzonder belang en hebben een krachtige uitwerking. Vooral op zondag, 'de dag des Heren', brengen de gezangen van het gelovige volk dat voor de viering van de heilige Mis bijeen is, niet minder dan de gebeden, lezingen en homilie op authentieke wijze de boodschap van de liturgie en tegelijkertijd bevorderen zij de gevoeligheid voor het gemeenschappelijke geloof en voor de liefdesgemeenschap.⁷⁸ Als zij vrij algemeen door het gelovige volk worden gezongen, dienen zij zo weinig mogelijk te veranderen, zodat verwarring onder het volk vermeden wordt. Binnen vijf jaar, te rekenen vanaf de uitgave van deze Instructie, dienen de Bisschoppenconferenties te zorgen dat er een directorium of overzicht van teksten uitgegeven wordt die bestemd zijn voor de liturgische zang. Hierbij moeten de betrokken nationale of diocesane Commissies en andere deskundigen het noodzakelijke werk verrichten. Een dergelijk overzicht dient voor de erkenning (recognitio) aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten toegezonden te worden.

IV De uitgave van de liturgische boeken

109. Van de boeken van de Romeinse ritus, alleen in zoverre zij een Latijnse tekst bevatten, wordt 'standaarduitgave' ('editio typica') genoemd, wat door middel van een decreet van de bevoegde Congregatie overeenkomstig de omstandigheden is uitgegeven.⁷⁹ De standaarduitgaven werden vóór het verschijnen van deze Instructie rechtens

75. Vgl. *Varietates legitimae*.

76. Vgl. *a.w.*, 36.

77. Vgl. Romeins Missaal (derde standaarduitgave), Algemene Inleiding, 398.

78. *Dies Domini*, 40, 50.

79. Vgl. *cc*, can. 838 § 2.

gepubliceerd door de Typis Polyglottis Vaticanis of door de 'Libreria Editrice Vaticana'; in het vervolg echter zullen deze naar gewoonte zijn van de Typis imprimendae Vaticanae, van rechtswege uitsluitend gerechtigd om deze uitgaven van de vernoemde 'Libreria Editrice Vaticana' te publiceren.

110. De normen van deze Instructie, betreffende alle rechten, hebben betrekking op de standaarduitgaven die uitgegeven zijn of nog uitgegeven moeten worden. Daarbij kan het gaan om het hele boek of om een gedeelte ervan: de uitgaven namelijk van het Romeins Missaal, van de Ordo Missae, van het Lectionarium van het Romeins Missaal, van het Evangeliarium van het Romeins Missaal, het Missale Parvum ontleend van het Romeins Missaal en Lectionarium, van het Lijdensverhaal van Onze Heer Jezus Christus, van het Getijdengebed, van het Romeins Rituaal, van het Romeins Pontificale, het Romeins Martyrologium, van de Verzameling Missen en het Lectionarium van de heilige Maagd Maria, van het Romeinse Graduale, het Romeinse Antifonale en van de andere boeken met gregoriaanse gezangen, en tevens de uitgaven van de boeken van de Romeinse ritus die per decreet als standaarduitgaven zijn gepromulgeerd, zoals daar bijv. zijn het Caeremoniale van de Bisschoppen en de Romeinse Kalender.

111. Wat betreft de standaardedities van de liturgische boeken van de Romeinse ritus die hetzij vóór het Tweede Vaticaanse Concilie met een decreet van de destijds bevoegde Congregatie gepromulgeerd zijn, houdt de Apostolische Stoel vast aan en maakt aanspraak op het eigendomsrecht, gewoonlijk 'copyright' genoemd, door middel van de Administratio Patrimonii of als gevolmachtigde in diens naam door de

'Libreria Editrice Vaticana'. Het verlof echter voor een herdruk komt toe aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten.

112. De uitgaven van de liturgische boeken van de Romeinse ritus worden 'iuxta typicam' genoemd, als het gaat over boeken in het Latijn, die met toestemming van de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten door de uitgever na de standaarduitgave zijn vervaardigd.

113. Wat betreft de uitgaven 'iuxta typicam' die bestemd zijn voor liturgisch gebruik: het recht de liturgische boeken te drukken, die alleen de Latijnse tekst weergeven, wordt voorbehouden aan de 'Libreria Editrice Vaticana' en aan die uitgevers aan wie de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regelingen van de Sacramenten het middels uitdrukkelijke contracten liever toestaat tenzij iets anders vaststaat in de richtlijnen in de standaarduitgave zelf.

114. Het recht de liturgische boeken van de Romeinse ritus in de volkstaal te vertalen of tenminste naar behoren goed te keuren voor liturgisch gebruik en het recht deze uit te geven en in druk te verspreiden in het eigen gebied berust uitsluitend bij de Bisschoppenconferentie met behoud echter van het recht van erkenning (recognitio)⁸⁰ en het eigendomsrecht van de Apostolische Stoel zoals in deze Instructie zijn uiteengezet.

115. Wat betreft echter de uitgave van liturgische boeken, die, vertaald in de volkstaal, eigendom zijn van een bepaalde Bisschoppenconferentie, is het recht van uitgave voorbehouden aan de uitgevers aan wie de Bisschoppenconferentie dit in uitdrukkelijke contracten verleend heeft, rekening houdend zowel met de voorschriften van de

80. Vgl. *a.u.*, can. 838 § 3.

burgerlijke wet als ook met de juridische gewoonten die in ieder land gelden voor de uitgave van boeken.

116. Om de uitgaven 'iuxta typicam' bestemd voor liturgisch gebruik te kunnen drukken moet de uitgever:

a. als het gaat over boeken met alleen de Latijnse teksten iedere keer afzonderlijk verlof verkrijgen van de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten en vervolgens met de Administratio Patrimonii van de Apostolische Stoel of met de 'Libreria Editrice Vaticana' die in naam en in opdracht van de Administratio handelt, een overeenkomst aangaan over de voorwaarden betreffende de publicatie van deze boeken;

b. als het gaat over boeken met teksten in de volkstaal naar omstandigheden verlof verkrijgen van de voorzitter van de Bisschoppenconferentie of van de instelling of de commissie die met verlof van de Heilige Stoel in naam van meerdere Bisschoppenconferenties die zaken behartigt, en tegelijk met de verlofgevende instantie een overeenkomst aangaan over de voorwaarden betreffende de publicatie van deze boeken, met inachtneming van de normen en wetten die in het eigen land van kracht zijn;

c. als het gaat over boeken met vooral teksten in de volkstaal maar ook her en der een Latijnse tekst, dient wat betreft het Latijnse gedeelte alles te gebeuren volgens de richtlijn van nr. 116a.

117. Het recht van uitgave en het eigendomsrecht betreffende alle vertalingen van liturgische teksten, of minstens de rechten volgens de burgerlijke wet, die noodzakelijk zijn om in volle vrijheid teksten te kunnen publiceren of te corrigeren moet in het bezit blijven van de Bisschoppenconferenties of van hun nationale commissies.⁸¹ Dezelfde instelling moet het recht genieten om de

noodzakelijke besluiten te nemen ter voorkoming en ter correctie van oneigenlijk gebruik van de teksten.

118. Waar het eigendomsrecht van vertalingen van liturgische teksten in de volkstaal gemeenschappelijk is aan meerdere Bisschoppenconferenties, dient de vorm van het verlof, dat alle Conferenties afzonderlijk moeten verlenen, voor zover mogelijk, zó te worden uitgewerkt, dat de zaken door iedere Bisschoppenconferentie apart kunnen worden geregeld volgens de norm van het recht. Anders zal tenminste na overleg met de bisschoppen een commissie worden opgericht door de Heilige Stoel om dit te regelen.

119. Dat de tekst van de liturgische boeken overeenkomt met standaarduitgaven die voor liturgisch gebruik zijn goedgekeurd, moet, als het gaat om een tekst alleen in het Latijn, worden vastgesteld door een getuigenis (attest) van de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten; als het echter gaat om teksten in de volkstaal of om het geval van nr. 116c, dan moet het vastgesteld worden door een getuigenis (attest) van de Ordinaris van de plaats waar de boeken gepubliceerd worden.⁸²

120. De boeken, met behulp waarvan de liturgische teksten met het volk of in naam van het volk worden gezegd, moeten er waardig uitzien, zodat het uiterlijk van het boek zelf de gelovigen brengt tot een grotere eerbied jegens het Woord van God en de sacrale werkelijkheid.⁸³ Daarom is het noodzakelijk, dat zo spoedig mogelijk de tijdelijke fase voorbijgestreefd wordt, waarin blaadjes en bij elkaar gevoegde deeltjes gewoon waren, waar het dan ook voorkomt. Alle boeken voor liturgisch gebruik door de celebrerende priesters of diakens moeten voldoende afmetingen hebben zodat zij zich

81. Verklaring (15 mei 1970).

82. Vgl. *CIC*, can. 826 § 2; vgl. ook onder, 111.

83. Vgl. *Sacro-sanctum Concilium*, 122; *Inter Oecumenici*, 40 e.

onderscheiden van de boeken die bedoeld zijn voor het persoonlijke gebruik van de gelovigen. Daarbij moet men al te grote luxe vermijden omdat die onvermijdelijk kosten met zich mee zou brengen die voor sommigen overdreven zijn. Pentekeningen en andere afbeeldingen op bladzijden van het boek moeten van een waardig en tegelijk eenvoudig karakter zijn; ze mogen alleen gekenmerkt worden door stijlvormen die binnen de culturele context een altijd-durende en universele waarde bezitten.

121. Ook bij de pastorale hulpmiddelen die uitgegeven worden voor privé-gebruik van de gelovigen om hun deelname aan de liturgische handelingen te bevorderen, moeten de uitgevers letten op de eigendomsrechten:

- deze behoren aan de Heilige Stoel als het gaat over de Latijnse tekst, of over gregoriaanse muziek in gezangboeken die uitgegeven zijn vóór of na het Tweede Vaticaanse Concilie met uitzondering van die rechten waarvan men toegestaan heeft of nog zal toestaan dat allen ze gebruiken;
- deze behoren aan één Bisschoppenconferentie of aan meerdere Bisschoppenconferenties tegelijk als het gaat over de tekst in de volkstaal en over muziek die bij dezelfde tekst gedrukt is en die eigendom is van de Conferentie of de Conferenties.

Voor deze hulpmiddelen, vooral als ze in boekvorm uitgegeven worden, is bovendien verloop van de diocesane bisschop vereist, volgens de norm van het recht.⁸⁴

122. Bij de keuze van uitgevers aan wie men het drukken van liturgische boeken toevertrouwt, dient men erop te letten hen uit te sluiten van wie de uitgaven niet openlijk bekend zijn als overeenkomend met de geest en de normen van de katholieke traditie.

123. Wat betreft teksten die krachtens een

overeenkomst gemaakt zijn met particuliere Kerken en kerkelijke gemeenschappen die niet in volle gemeenschap met de Heilige Stoel staan, moeten de volle en wettige rechten van de katholieke Bisschoppen en van de Apostolische Stoel bewaard blijven om veranderingen en correcties aan te brengen die als noodzakelijk beschouwd worden voor het gebruik ervan bij katholieken.

124. Naar het oordeel van de Bisschoppenconferentie kunnen boekjes of blaadjes met liturgische teksten ten gebuik van de gelovigen uitgezonderd worden van de algemene regel dat liturgische boeken in de volkstaal alles moeten bevatten wat in de Latijnse standaardtekst of de standaarduitgave staat. Wat betreft de officiële uitgaven, zeker die in de liturgie gebruikt worden door de priester, de diaken of de bevoegde lekenbedienaar, dient onderhouden te worden wat boven onder de nrs. 66-69 gezegd wordt.⁸⁵

125. Behalve datgene wat in de standaarduitgave staat of daarin voorzien wordt ofwel apart wordt uiteengezet in deze Instructie, mag aan een uitgave in de volkstaal geen enkele tekst worden toegevoegd tenzij met voorafgaande goedkeuring door de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten.

V De vertaling van de eigen liturgische teksten

1. Het proprium van de bisdommen

126. Bij het maken van de vertaling van de teksten van het liturgisch proprium van de bisdommen die als standaardtekst door de Apostolische Stoel zijn goedgekeurd, dient het volgende in acht genomen te worden:

a. De vertaling moet door de diocesane

84. *Cic*, can. 826 § 3.

85. Vgl. *Sacro-sanctum Concilium*, 63 b; Congregatie voor de goddelijke Eredienst, Verklaring *De interpretationibus popularibus novorum textuum liturgicorum*.

liturgische commissie⁸⁶ of een andere commissie die ad hoc door de diocesane bisschop is ingesteld, en vervolgens door de bisschop worden goedgekeurd na de raad te hebben ingewonnen van de clerus en van ter zake deskundigen;

b. De vertaling moet vanwege de erkenning (recognitio) worden voorgelegd aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten. Bovendien moeten drie exemplaren van de standaardtekst samen met de vertaling worden opgestuurd;

c. Bovendien moet een verslag worden gemaakt dat dient te bevatten:

i. het decreet waarin de Apostolische Stoel de standaardtekst heeft goedgekeurd,

ii. de principes of de criteria die bij de vertaling zijn gevolgd,

iii. een lijst van personen, die in de verschillende stadia aan de werkzaamheden hebben deelgenomen met daarbij een korte beschrijving van hun deskundigheid en kwalificaties en van de academische graden die zij hebben.

d. Wanneer het gaat over kleinere taalgebieden, moet de Bisschoppenconferentie getuigen dat de tekst nauwkeurig is vertaald in de betreffende taal, zoals boven onder nr. 86.

127. In gedrukte teksten moeten de decreten gepubliceerd worden waarin de erkenning (recognitio) van de Apostolische Stoel voor de vertalingen is verleend of minstens de verleende erkenning (recognitio) met vermelding van dag, maand, jaar en protocolnummer van het decreet van het Dicasterie, met behoud van de normen zoals ze boven onder nummer 86 staan. Twee exemplaren van de standaardtekst moeten naar de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten gezonden worden.

2. Het proprium van religieuze families

128. Bij het maken van de vertaling van de teksten van het liturgisch proprium van een religieuze familie (hieronder wordt verstaan: Instituten van gewijd leven en Sociëteiten van apostolisch leven of van een goedgekeurde groep die het recht daartoe heeft) die als standaardtekst door de Apostolische Stoel zijn goedgekeurd, dient het volgende in acht genomen te worden:

a. De vertaling moet geschieden door een algemene liturgische commissie of een andere commissie die ad hoc door de hoogste bestuurder of minstens krachtens diens mandaat aan de Provinciale Overste is ingesteld; vervolgens moet zij door de hoogste bestuurder met een beslissende stem van zijn Raad worden goedgekeurd, na eventueel de raad te hebben ingewonnen van deskundigen en van geschikte leden van het Instituut of de Sociëteit;

b. De vertaling moet vanwege de erkenning (recognitio) worden voorgelegd aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten. Bovendien moeten drie exemplaren van de standaardtekst samen met de vertaling worden opgestuurd.

c. Bovendien moet een verslag worden gemaakt dat dient te bevatten:

i. het decreet waarin de Apostolische Stoel de standaardtekst heeft goedgekeurd,

ii. de principes of de criteria die bij de vertaling zijn gevolgd,

iii. een lijst van personen, die in de verschillende stadia aan de werkzaamheden hebben deelgenomen met daarbij een korte beschrijving van hun deskundigheid en kwalificaties en van de academische graden die zij hebben;

d. Wanneer het gaat over kleinere taalgebieden moet de Bisschoppenconferentie getuigen dat de tekst nauwkeurig is vertaald in de betreffende taal, zoals onder nr. 86;

86. Vgl. *Mediator Dei; Sacrosanctum Concilium*, 45.

e. Ten aanzien van religieuze families van diocesaan recht dient men dezelfde procedure in acht te nemen, behalve dat de tekst door de diocesane bisschop samen met (oordeel van) goedkeuring gestuurd moet worden aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten.

129. In het liturgisch proprium van de religieuze families moet de bijbelvertaling worden gebruikt die voor liturgisch gebruik in die taal en in dat land volgens de normen van het recht is goedgekeurd. Als dat moeilijk blijkt, moet de zaak worden voorgelegd aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten.

130. In gedrukte teksten moeten de decreten gepubliceerd worden waarin de erkenning (recognitio) van de Apostolische Stoel voor de vertalingen is verleend of minstens de verleende erkenning (recognitio) met vermelding van dag, maand, jaar en protocolnummer van het decreet van het Dicasterie, met behoud van de normen zoals ze boven onder nummer 86 staan. Twee exemplaren van de standaardtekst moeten naar de Congregatie voor de Goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten gezonden worden.

Besluit

131. De goedkeuring die in de afgelopen tijd steeds afzonderlijk aan de liturgische vertalingen is gegeven, houdt niet op van kracht te zijn, ook al verschilt het toegepaste uitgangspunt of criterium van de criteria die in deze Instructie zijn opgenomen. Echter vanaf de dag dat deze Instructie van kracht geworden is, begint een nieuwe periode ten aanzien van het verbeteren van

teksten, ten aanzien van nieuwe overwegingen die leiden tot de beslissing welke volkstaalen voor liturgisch gebruik ingevoerd dienen te worden, en ook ten aanzien van de herziening van de vertalingen in de volkstaal die tot nu toe reeds gemaakt zijn.

132. Binnen vijf jaar vanaf de dag dat deze Instructie van kracht geworden is, zijn de voorzitters van de Bisschoppenconferenties en de hoogste bestuurders van de religieuze families en instituten van hetzelfde recht verplicht aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten een volledig plan van handelen aan te bieden betreffende de liturgische boeken die in ieders gebied of instituut in de volkstaal zijn vertaald.

133. Bovendien dienen de normen die in deze Instructie zijn vastgesteld volledig toegepast te worden bij het verbeteren van reeds bestaande vertalingen en dient voorkomen te worden dat deze verbeteringen tot later worden uitgesteld. Hopelijk zal deze nieuwe krachtsinspanning een beslissende invloed hebben op de stabiliteit van het kerkelijk leven, zo zeer dat een stevig fundament wordt gelegd waarop de liturgische ijver van het volk van God kan steunen en een sterke catechetische vernieuwing tot stand wordt gebracht.

Deze Instructie die in opdracht van de paus bij schrijven van zijne eminentie de kardinaal staatssecretaris van 1 februari 1997 (prot. nr. 408.304) door de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten tot stand is gekomen, is door paus Johannes Paulus II zelf tijdens de audiëntie van 20 maart 2001 aan zijne eminentie de kardinaal staatssecretaris goedgekeurd en met zijn gezag bevestigd met de opdracht om ze af te kondigen en vanaf 25

april van hetzelfde jaar van kracht te doen worden.

Bij de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten, 28 maart 2001.

GEORGIUS A. MEDINA ESTÉVEZ
prefect

FRANCISCUS PIUS TAMBURRINO
secretaris

© Nederlandse vertaling: NRL-Zeist, 2002

Bijlage

uit: *Notitae* 37 (2002) 521-526

Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten

Brief van de congregatie

Een zekere diocesane bisschop stelde onlangs in een brief een vraag aan de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten aangaande de betekenis en toepassing van de recente Instructie *Liturgiam authenticam* 'over het gebruik van de volkstaal in de uitgaven van de Romeinse Liturgie'. Het Dicasterie hield het voor opportuun om haar brief aan diezelfde bisschop te publiceren, een brief die vanwege zijn bijzonder belang ook algemene geldigheid krijgt.

Prot. n. 2071/0 I/L

Rome, 5 november 2001

Excellentie,

Deze Congregatie voor de goddelijke Eredienst wenst haar dankbaarheid uit te drukken voor het werk dat u onlangs ondernomen hebt om op sommige gebieden misvattingen te corrigeren omtrent de Instructie *Liturgiam authenticam* van dit Dicasterie over het gebruik van de volkstaal in de publicatie van de boeken van de Romeinse liturgie. In de brief die u, excellentie, hebt geschreven over deze zaak – waarvan u zo vriendelijk was een kopie aan deze Congregatie te doen toekomen – was u geheel juist in uw uitleg van de wijze waarop de *Neo-vulgaat*-uitgave van de heilige Schrift door de Instructie gezien wordt als een referentiepunt voor liturgische vertalingen in de volkstaal. Dit Dicasterie stemt in met uw bezorgdheid, excellentie, dat degenen die zich met wetenschappelijke bijbelstudie bezig houden, zouden begrijpen dat hun gewettigde vrijheid van onderzoek niet belemmerd wordt door het document, en er zelfs door geholpen kan worden.

Door de aard van bepaalde stellingnames die gemeengoed zijn geworden via artikelen, internetpublicaties en dergelijke, is ongelukkigerwijs de gelegenheid voor misvattingen van de Instructie op basis van een oppervlakkige lezing toegenomen. Sommigen schijnen zelfs tot de foutieve conclusie te zijn gekomen dat de Instructie staat op een bijbelvertaling uit de Latijnse *Neo-vulgaat* in plaats van uit de oorspronkelijke bijbelse talen. Zo'n opvatting is tegengesteld aan de expliciete bewoording van de Instructie in nr. 24, volgens welke alle teksten voor liturgisch gebruik "onmiddellijk uit de oorspronkelijke teksten gemaakt moeten worden, en wel uit het Latijn wat betreft liturgische teksten van de hand van kerkelijke samenstellers, als het nodig is uit

het Hebreeuws, Aramees of Grieks voor wat betreft teksten uit de heilige Schrift". In feite verschaft de Instructie een duidelijkere verklaring over het gebruik van de oorspronkelijke bijbelse teksten als basis voor liturgische vertalingen dan de normen voorheen gepubliceerd in de Instructie *Inter Oecumenici*, 40a, verschenen op 26 september 1964 (*Acta Apostolicae Sedis*, 56 (1964), 885).

Een verdere bezinning brengt de Congregatie er ook toe haar eigen verbazing uit te drukken over het feit dat er enigerlei onrust onder wetenschappers zou zijn veroorzaakt door het principe, uitgedrukt in de bovengenoemde paragraaf van *Liturgiam authenticam*, dat de *Neo-vulgaat* "volgens gewoonte als een hulp geraadpleegd dient te worden om de exegetische traditie betreffende de Latijnse liturgie te bewaren zoals elders in deze Instructie is uiteengezet". Redelijkerwijs zou men denken dat vertalers van de heilige Schrift alle hulpmiddelen zouden verwelkomen die licht zouden kunnen werpen ofwel op de teksten zelf, ofwel op de context waarvoor de vertalingen bedoeld zijn – in dit geval de vieringen van de Romeinse liturgie.

Het bijzondere karakter van de Latijnse taal heeft bijgedragen aan een traditie van Schriftverklaring die *onderdeel* moet blijven uitmaken van het gemeenschappelijke erfgoed van de Latijnse Kerk, zoals dat op verschillende manieren tot uitdrukking is gekomen in haar liturgie. Het spreekt voor zich dat een vertaler van de Schrift werkt met de oorspronkelijke talen vóórdat hij andere versies raadpleegt, inclusief de Latijnse. Achteraf, echter, heeft de vertaler er alleen maar voordeel bij om de Latijnse tekst in acht te nemen als een venster waardoor hij dezelfde Hebreeuwse, Aramese of Griekse tekst kan waarnemen vanuit het standpunt van een gezonde sympathie met de beste inzichten van de Latijnse Kerk gedurende de

eeuwen. Dit is in wezen waartoe de recente Instructie oproept met betrekking tot de voorbereiding van vertalingen bedoeld voor gebruik in de Romeinse liturgie. Aangezien de meest recente revisie van de *Vulgaat*, zoals die nu te vinden is in de *Neo-vulgaat*, ondernomen werd met de bedoeling om zoveel als mogelijk de overgeleverde '*Latinitas biblica christiana*' te bewaren (om een uitdrukking van paus Paulus VI te gebruiken, vgl. Johannes Paulus II, de apostolische Constitutie *Scripturarum thesaurus*), waarbij tegelijk ook de tekst in het licht van de moderne bijbelse wetenschap werd bijgewerkt, blijft de *Neo-vulgaat* een geschikt instrument voor dit doel.

Door nadruk te leggen op dit hulpmiddel wordt het mogelijk om de nodige waardering te cultiveren voor het geworteld zijn van vele kenmerkende elementen uit de gebedstaal van de Romeinse liturgie in de *Vulgaat*- of *Neo-vulgaat*-tekst. Hierdoor wordt dan een grotere harmonie in vertaling aangemoedigd tussen de liturgische gebeden en de bijbelse tekst zelf. In het licht van zulke overwegingen is het moeilijk in te zien hoe het tegelijkertijd in het oog houden van de Latijnse versie een verarming zou betekenen van de bijbelvertaling in de volkstaal, die gemaakt wordt voor liturgisch gebruik. Het is, in alle geval, meer redelijk te veronderstellen dat de vertaling hierdoor juist sterk verrijkt wordt.

U heeft, excellentie, ook heel behulpzaam gewezen op de praktische onmisbaarheid van de *Neo-vulgaat*, wanneer degenen die een Lectionarium voorbereiden moeten beslissen welke tekst precies is voorgeschreven voor liturgische lezing. Aangezien de lezingen voor de Liturgie worden voorgeschreven in de *Ordo lectionum Missae* door verwijzing naar voornamelijk hun versnummering in de *Neo-vulgaat*, is er, zeker in puur praktische en absolute zin, geen andere manier om het Lectionarium voor te

bereiden. Een versie van de bijbel in de volkstaal zou een andere versnummering kunnen hebben gebruikt, zodat hoofdstuk- en vers aanduidingen op zichzelf genomen, zonder gebruik van de *Neo-vulgaat*, onvolledige zijn.

Men zou tegelijkertijd kunnen opmerken dat een meer ingewikkeld probleem ontstaat in sommige delen van de bijbel: daar waar de beschikbare oude handschriften – ofwel in de oorspronkelijke taal, ofwel in vroege vertalingen – een verscheidenheid laten zien die haar oorsprong niet eenvoudigweg in kopieer- en vertaalfouten heeft, in glossen en dergelijke, maar die wijst op parallelle doch verschillende tekstuele overleveringen. Zulk een divergentie is bijvoorbeeld overduidelijk tussen de Hebreeuwse en Griekse teksten van Samuël. Hier wordt de vertaler derhalve niet slechts met de vraag geconfronteerd welke overlevering hij dient te volgen, maar eveneens met de vraag of het mogelijk is de moeilijkheden in de ene tekst op te lossen door gebruik te maken van de andere. Op soortgelijke wijze is ons de tekst van Sirach overgeleverd in verschillende onderscheiden handschrifttradities – zowel in het Hebreeuws als in het Grieks – en er is geen Hebreeuwse tekst waarin het gehele boek tot ons is gekomen. De ontdekking van nieuwe handschriften, zoals in de afgelopen eeuw nabij de Dode Zee, hebben deze algemene moeilijkheid van een meervoudige overlevering alleen maar duidelijker aan het licht gebracht. Voor de voorbereiding van een *Lectio-narium* verschaft de *Instructio Liturgiam authenticam* dus een veilige basis om te navigeren door het woud van mogelijkheden ontstaan door de tekstuele gegevens voor zulke delen van de Schrift, en om nauwkeurig de tekst te kiezen die is voorgeschreven voor de heilige liturgie, waar een zekere tekstuele eenheid eenvoudigweg een noodzaak is. De tekst die vertaald dient te

worden is de tekst die overeenkomt met de handschriftoverlevering die weerspiegeld is in de *Neo-vulgaat*.

Hier ziet men duidelijk dat, wanneer de Kerk het gebruik van een bepaalde bijbelse lezing voor enig doel wil voorschrijven, dit praktisch gezien slechts mogelijk is door verwijzing naar een officieel goedgekeurde uitgave van de heilige Schrift. En terwijl sommigen blijkbaar bezwaar maken tegen de bestempeling van een Latijnse tekst voor dat doel, schijnen deze zelfde critici geen aandacht te schenken aan het feit dat het juist de keuze voor een Latijnse tekst is – in plaats van de keuze voor een officieel goedgekeurde tekst in de oorspronkelijke bijbelse talen – die de tekstcriticus de wetenschappelijke vrijheid laat die rechtens toekomt aan zijn opdracht om de oorspronkelijke tekst vast te stellen met wetenschappelijke middelen. Bij tijden verschaft de vaststelling van een gegeven handschriftoverlevering door de *Neo-vulgaat* aan de tekstcriticus de nodige gegevens voor zijn werk, voor zover het een vertaling voor liturgisch gebruik betreft, maar het beperkt niet de uitoefening van zijn verantwoordelijke vrijheid bij het evalueren van tekstuele varianten binnen die overlevering.

Terwijl de Kerk voortdurend de onfeilbaarheid van de heilige Schrift als zodanig verdedigt, heeft zij nooit de onveranderlijke volmaaktheid opgeëist voor haar eigen officieel goedgekeurde Latijnse uitgave van de Schrift, en heeft ze ernaar gestreefd die versie verschillende malen te verbeteren. Het moet niet uitgesloten worden, en het valt zelfs te verwachten, dat een dergelijk werk in de toekomst verder zal gaan. Voor dit doel hebben bijbelwetenschappers alle nodige vrijheid om in die tekst correcties of verbeteringen voor te stellen, waar zij menen dat die nodig of wenselijk zijn. Waarbij men natuurlijk wel moet bedenken dat hun criteria voor de 'beste' of zelfs de

meest 'oorspronkelijke' tekst niet in ieder geval zullen samenvallen met de criteria van de Kerk voor de *canonieke* tekst. In het verantwoord voorstellen van eventuele revisies van de officiële uitgave van de *Neovulgaat* of, met bepaalde kwalificaties, van de *Ordo lectionum Missae*, kan van bijbelwetenschappers op zijn minst gezegd worden dat ze binnen het gebied van hun competentie werken.

Het vaststellen, echter, van welke teksten tot de canon van de Kerk behoren en van welke teksten zijn voorgeschreven voor de heilige liturgie, ligt buiten de competentie van bijbelgeleerden in het algemeen of van tekstcritici in het bijzonder. Het is de Kerk zelf die, op basis van haar overlevering, de canon heeft vastgesteld, en het is de competente kerkelijke autoriteit die het gebruik van bepaalde teksten voor liturgisch gebruik voorschrijft. Voor wat betreft de riten van de Latijnse Kerk is die autoriteit de Heilige Stoel. En er is in het geheel niets onwetenschappelijks aan zo'n afgrenzing van het werkterrein van de geleerde. Een microbioloog kan de aanwezigheid van een gegeven organisme niet verifiëren door met de verkeerde microscoop naar het verkeerde preparaat te kijken. Op analoge wijze kan een tekstcriticus niet op de juiste wijze een oorspronkelijke bijbelse lezing vaststellen voor een voorgeschreven liturgische tekst door zijn werk te baseren op een handschrifttraditie die volledig verschilt van die welke de Kerk verkondigd wenst te zien bij een bepaald liturgisch moment. In sommige gevallen zou de keuze van een gegeven variant de vertaling minder relevant of zelfs geheel irrelevant maken voor de liturgische situatie waarvoor ze is voorgeschreven. De Instructie *Liturgiam authenticam* heeft in sommige kringen de kritiek gekregen dat ze, in plaats van de verschillende exegetische methoden aan te geven die te vinden zijn in documenten als dat van paus Pius XII, of

het document uit 1993 van de Pauselijke Bijbelcommissie over de interpretatie van de bijbel in de Kerk, de normen voorschrijft die ze voorhoudt. Feitelijk zegt de Instructie in nr. 34 dat vertalingen van de Schrift voor liturgisch gebruik "vervaardigd moeten worden met inachtneming van de *beginnselen van een gezonde exegese* en een uitgelezen litteraire kwaliteit, *waarbij echter* nauwgezet aandacht dient geschonken te worden aan de bijzondere vereisten voor het liturgisch gebruik wat betreft stijl, woordkeuze en de keuze van een of andere interpretatie" (nadruk toegevoegd). Juist omwille van het eerdere onderricht van de Heilige Stoel over deze zaak, dat van blijvende aard is, lijkt het onnodig dat de nieuwe Instructie verder zou zijn ingegaan op de precieze betekenis van die "beginnselen van een gezonde exegese", een onderneming die trouwens de competentie van de Congregatie voor de goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten te buiten zou gaan. Wat men in plaats daarvan van dit Dicasterie mocht verwachten, was het geven van die criteria waarmee een vertaling ook geschikt kan worden bevonden voor gebruik in de Romeinse liturgie, waarbij de vertaling zelf verondersteld wordt het werk te zijn van competente bijbelgeleerden met de beste wetenschappelijke middelen die hen ter beschikking staan volgens de normen die reeds zijn vastgesteld door de Kerk. En dat is feitelijk wat de Congregatie gedaan heeft.

Dit Dicasterie is zeer dankbaar voor uw hulp, excellentie, in het verduidelijken van deze zaak binnen het geheel van publiek debat en persoonlijke contacten waar de discussie momenteel plaats vindt. Aangezien u, excellentie, het initiatief heeft genomen uzelf in deze discussie te mengen, wenst de Congregatie niet alleen haar dankbaarheid jegens u te uiten, maar ook de gelegenheid te baat te nemen om haar eigen

bovengenoemde overwegingen toe te voegen, overwegingen die ze in volledige overeenstemming acht met die welke u hebt geuit.

Met gebed en de beste wensen verblijf ik, oprecht de uwe in Christus,

GEORGIUS A. MEDINA ESTÉVEZ
prefect

FRANCISCUS PIUS TAMBURRINO
secretaris

© *Nederlandse vertaling: NRL-Zeist, 2002*